

This is an unofficial translation of the Wildlife Policy and not an official document of the Tanzanian Government.

SERA YA WANYAMAPORI YA TANZANIA

WILDLIFE POLICY OF TANZANIA (SWAHELI)

**Wizara ya Maliasili na Utalii
S.L.P. 9372
Dar es Salaam
Tanzania**

YALIYOMO

YALIYOMO	I
NIA NA MATARAJIO	1
1.0 USULI NA HISTORIA	1
2.0 RASLIMALI YA TANZANIA YA WANYAMAPORI NA UWEZA WAKE	3
2.1 UANUWAI WA KIBIOLOJIA WA TANZANIA....	4
2.2 MAKAZI.....	4
2.3 KATEGORIA YA MAENEO YALIOHIFADHIWA	
2.4 MATUMIZI ENDELEU YA WANYAMAPORI..	
2.4.1 Kutazama Wanyama...	
2.4.2 Uwindaji wa Watalii	
2.4.3 Uwindaji wa Wakazi	
2.4.4 Ranchi na mashamba ya wanyamapori	
2.5. UTAFITI NA UFUATILIAJI WA WANYAMAPORI.	
2.6 WAFANYAKAZI NA UIMARISHAJI WA UTENDAJI	
2.7 MUUNDOBINU NA VIFAA.....	
2.8 MISAADA YA KIMATAIFA..	
2.9 MATATIZO YANAYOIKABILI SEKTA YA WANYAMAPORI.....	
3.0 SERA YA WANYAMAPORI	
3.1 CHANGAMOTO.....	
3.2 MALENGO.....	
3.2.1 Kuhusu Pori la akiba.....2	
3.2.2 Kuhusu Matumizi ya Wanyamapori.....	
3.2.3 Kuhusu Uendeshaji na Uendelezaji wa Maeneo aliyohifadhiwa.....	
3.2.4 Kuhusu Ushirikiano wa Kimataifa	
3.3 MIKAKATI.....	
3.3.1 Kulinda Uanuwai wa Kibiolojia.....	
3.3.2 Kulinda Wanyamapori dhidi ya matumizi haramu.....	
3.3.3 Kuhifadhi na Kusimamia uanuwai wa kibiolojia.....	
3.3.4 Kuhakikisha kwamba Pori la Akiba linashindana na matumizi mengine ya ardhi	

NIA NA MATARAJIO

Wizara ya Maliasili na Utalii imepewa jukumu la kutayarisha sera ya wanyamapori, kusimamia utekelezaji wake wa kuratibu maendeleo ya sekta ya Wanyamapori katika Tanzania. Matarajio ya sekta ya Wanyamapori katika miaka 20 ijayo yanakubaliana na Dira ya Maendeleo 2025 ya Tanzania kuhusu uimarishaji endelevu wa mazingira na mageuzi ya kijamii-kiuchumi. Matarajio ya sekta ya Wanyamapori ni:

- kukuza hifadhi ya uanuwai wa kibiolojia
- kusimamia na kuendeleza rasilimali ya wanyamapori
- kuwashirikisha wadau wote katika kuhifadhi wanyamapori na matumizi endelevu, na katika kugawana kwa usawa mafao yapatikanayo
- kukuza matumizi endelevu ya rasilimali ya Wanyamapori
- kuinua mchango wa sekta ya Wanyamapori katika Pato la Ndani la Taifa (GDP) toka kwenye asilia 2 hadi kufikia kwenye asilimia 5
- kuchangia katika kupunguza umasikini na kuinua hali za maisha ya watu wa Tanzania, na
- kukuza ubadilishanaji wa taarifa na utaalamu unaohusika, kitaifa, kikanda na kimataifa.

1.0 USULI NA HISTORIA

Katika Tanzania historia ya uhifadhi wanyamapori inarudi nyuma hadi mwaka 1891 wakati sheria za kudhibiti uwindaji zilipoanzishwa na utawala wa Wajerumani. Sheria hizi zilidhibiti uvunaji wa wanyama; mbinu za uwindaji; na biashara ya wanyamapori ambapo baadhi ya aina ya wanyama waliokuwa hatarini kutoweka wakiwa wamelindwa kabisa. Hifadhi za kwanza za wanyamapori, zilianzishwa na Wajerumani mnamo mwaka 1905 katika eneo ambalo sasa linajulikana kama Pori la Akiba la Selous. Maeneo ya kuhifadhi wanyamapori yalichaguliwa kutokana na kuwepo kwa wanyama wakubwa, na wala si kutokana na sababu za makundi yao anuwai ya kibiolojia.

Mnamo mwaka 1921 Serikali ya Uingereza ikaanzisha Idara ya Wanyamapori, ambayo ilifuatiwa na kutangazwa na serikali kwa Pori la

Akiba la kwanza ambalo lilijulikana kama Pori la akiba ya Selous, mwaka 1922. Shughuli za Idara ya Wanyamapori zilikuwa ni pamoja na kusimamia Mapori ya Akiba, na kutekeleza kanuni za uwindaji na kuhakikisha kwamba watu na mazao yao hawaingiliwi au kuvamiwa na wanyama. Baadaye hifadhi nyingine mbili zilianzishwa: Hifadhi iliyokuwa Bonde Kuu Funge la Ngorongoro, iliyoanzishwa mwaka 1928; na Pori la Akiba la Serengeti, lililoanzishwa mwaka 1928.

Tanganyika siku zote ilikuwa maarufu kwa kuwa na idadi kubwa ya makundi anuwai ya wanyamapori na mandhari za aina mbalimbali, na katika miaka hiyo ya mwanzo mwanzo ilikuwa kivutio kikubwa kilichowaleta kwa wingi wawindaji matajiri. Tasnia ya uwindaji wa watalii inarudi nyuma hadi mwaka 1946 wakati ambapo Mapori Tengefu (GCAs) yalianzishwa na kugawanywa katika maeneo makubwa ya uwindaji ambapo wawindaji weledi na wateja wao waliweza kuwinda wanyama kwa ajili ya nyara za thamani.

Kiunzi cha sasa cha Maeneo Yaliyohifadhiwa (PAs) katika Tanzania ikiwa ni pamoja na Hifadhi za Taifa, Mapori ya Akiba, na Mapori Tengefu kilianzishwa baada ya Vita vya Pili vya Dunia. Mnamo mwaka 1951 Hifadhi ya Taifa ya Serengeti, ambayo sasa ilijumuisha Bonde Kuu la Ngorongoro, iliingizwa katika gazeti la serikali ikifuatiwa na Hifadhi kadhaa za Taifa (NPs) na Mapori ya Akiba (GRs).

Katika mwaka 1961 kulikuwa na Hifadhi za Taifa tatu (3) na Mapori ya Akiba tisa (9), na Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro. Baada ya uhuru, sera ya serikali ikawa ni kuendelea kupanua Mapori ya Akiba na Hifadhi za Taifa; na hifadhi nyingi mpya za Taifa na za Wanyamapori zikaingizwa katika gazeti la serikali.

Wakati Tanzania ilipopata uhuru ikaonyesha azma kubwa ya kuhifadhi wanyamapori wakati Rais wa Tanganyika alipotoa lile tamko maarufu la "Azimio la Arusha" kama ilivyonukuliwa hapa chini:

"Uhai wa wanyamapori ni jambo linalotuhusu sana sote katika Afrika. Viumbe hawa wa porini, wakiwa katika mapori wanamoishi, sio muhimu tu kwa ajili ya kuajabiwa na kuvutia lakini pia ni sehemu ya maliasili yetu na pia ndio mustakabali wa maisha yetu ya baadaye.

Kwa kukubali dhamana ya wanyamapori wetu

tunatamka kwa dhati kwamba tutafanya kila tuwezalo kuhakikisha kwamba wajukuu wa watoto wetu wataweza kufurahia urithi huu mkubwa na wa thamani adimu.

Uhifadhi wa wanyaampori na maeneo yote yenye mapori huhitajia maarifa ya kitaalamu, wafanyakazi waliopata mafunzo maalumu, na fedha; na hivyo tunaomba mataifa mengine yashirikiane nasi katika kazi hii muhimu, ambayo kufanikiwa au kutofanikiwa kwake hakuathiri tu Bara la Afrika bali ulimwengu mzima kwa ujumla".

(Mwalimu J.K. Nyerere 1961)

Azimio la Arusha limekuwa likitumika kutoa mwongozo wa kuhifadhi wa wanyamapori katika Tanzania hadi hivi leo.

Pamoja na historia yake ya muda mrefu katika kuhifadhi wanyamapori, Tanzania haikuwahi kuwa na sera kamilifu ya wanyamapori katika muda wote huo. Wanyamapori walikuwa wakilindwa na kutumiwa kwa kufuata maelekezo, kanuni na sheria zilizokuwa zikitumiwa na Idara ya Wanyamapori na asasi nyingine zilizokuwa zimepewa jukumu la kufanya hivyo. Wakati wa uhuru, katika mwaka 1961, idadi ya watu katika Tanzania ilikuwa kidogo (milioni 8 tu); idadi ambayo ilifanya pasiwepo na migongano yoyote ya matumizi ya ardhi, hasa ilivyokuwa hapakuwepo na maendeleo yoyote ya kisayansi na kiteknolojia. Sehemu za ardhi ziliweza kutengwa, kwa urahisi, kwa ajili ya kuhifadhi wanyamapori pasi bila kuwaathiri sana watu walioshi karibu na maeneo hayo. Leo, idadi ya watu Tanzania ni takribani milioni 30, na kuna maendeleo ya kisayansi na kiteknolojia, vitu ambavyo hufanya sasa ardhi iwe kidogo na kusababisha kuhitajika kwa mipango ardhi na sera ya wazi ya kuhifadhi wanyamapori.

2.0 RASLIMALI YA TANZANIA YA WANYAMAPORI NA UWEZA WAKE

Wanyamapori wa Tanzania ni urithi wa asili wa pekee na raslimali yenye umuhimu mkubwa kitaifa na kimataifa. Umuhimu wake umejikita katika thamani ya kibiolojia ya spishi zenyewe na mazingira ya asili yaliyopo Tanzania, thamani yake ya kiuchumi na uweza wake katika kuchangia kwenye maendeleo endelevu ya Tanzania.

2.1 UANUWAI WA KIBIOLOJIA WA TANZANIA

Tanzania ina spektra anuwai za wanyama na mimea, ikiwa ni pamoja na spishi ndogo na spishi kuu ambazo hupatikana kwa nadra sana. Uanuwai na kiwango cha upatikanaji wa spishi adimu sana katika Tanzania unajitokeza wazi kwa upande wa primata (spishi 20 na 4 ambazo ni adimu sana), jamii ya paa (spishi 34 na 2 ambazo ni adimu sana), samaki (kukiwa na spishi nyingi adimu katika Ziwa Victoria, Tanganyika na Nyasa, na katika maziwa mengine madogo na mito), reptilia (wanyama wataga mayai, spishi 290 na spishi 75 kati yake zikiwa adimu sana), amfibia (wanyama waishio majini na nchi kavu), spishi 40 adimu sana; wanyama wasio na uti wa mgongo na mimea (kwenye spishi 11,000 kukiwemo spishi nyingi zilizo adimu sana). Kuna uwezekano kwamba kuna spishi nyingine katika Tanzania ambazo bado hazijulikani katika sayansi, na zinazongoja kugunduliwa. Mbali na uanuwai huo na kuwepo kwa kiwango kikubwa cha spishi adimu, Tanzania ina idadi muhimu ya spishi ambazo zimo hatarini kutoweka, lakini ambazo zimeenea sana Afrika kote. Spishi hizo ni pamoja na mbwa mwitu; faru weusi; mamba wembamba wenye kunguruma, ngedere, ambao maisha yao siku zote yamo hatarini; duma, na tembo wa Afrika. Aidha, Tanzania pia ina idadi kubwa ya nyumbu, pundamilia, twiga, nyati wa Cape, na spishi nyingi za jamii ya paa, ambao nao halikadhalika ni muhimu katika muktadha wa kimataifa.

2.2 MAKAZI

Kwa upande wa makazi mapululu kadhaa na nyika za Serengeti na Mbuga za Maasai huko kaskazini magharibi na kaskazini-mashariki mwa Tanzania mnapatikana baadhi ya makundi mengi kabisa ya wanyama ulimwenguni. Maeneo muhimu yenye majimaji, vinamasi na tambarare zenye mafuriko hupatikana nchini kote (Bonde la Kilombero, Vinamasi vya Kagera na Wembere, Mbuga za Usangu, n.k.). Kuna utajiri wa maziwa ya aina

mbalimbali katika Tanzania, ikiwa ni pamoja na maeneo makubwa ya Maziwa Makuu (Victoria, Tanganyika na Nyasa) ambayo ni muhimu kwa samaki na wanyama wasio na uti wa mgongo ambao ni adimu. Tanzania pia ina idadi kadhaa ya maziwa ya magadi (Natron, Eyasi, Balangida na Manyara) ambayo ni muhimu kwa ndege. Misitu ya aina kadhaa za kibiolojia hupatikana Tanzania, ikiwa ni pamoja na ile ya nyanda za chini isiyopatikana mahali pengi na ile ya hapa na pale iliyoko huko pwani na sehemu za milima. Misitu hii, na hasa hasa ile iliyo katika Tao ya Mashariki (Milima ya Usambara, Ukaguru, Udzungwa na Uluguru) ni muhimu sana katika uanuwai na upekee wake. Mbuga za kipekee za kwenye milima pia hupatikana katika baadhi ya maeneo (milima ya Udzungwa, nyanda za Ufipa, na nyanda za juu za Kusini), nazo ni muhimu sana kwa mimea yake ya asili. Wakati vichaka vya Itigi ni vya pekee kabisa katikati ya Tanzania; sehemu ya kusini na magharibi ya nchi hii imejaa miti ya miombo ambayo ina baadhi ya idadi kubwa ya tembo na faru weusi katika bara hili.

2.3 KATEGORIA ZA MAENEO YA WANYAMAPORI

Mtandao wa maeneo yaliyohifadhiwa (PAs) katika Tanzania huchukua asilimia 28 ya ardhi yote. Kati ya asilimia hiyo, asilimia 4 ni Hifadhi za Taifa (NP) 12, asilimia 1 ni Hifadhi ya Ngorongoro (NCA), asilimia 15 ni Mapori ya Akiba (GRs) 31, na asilimia 8 ni Mapori Tengefu (GCAs) 38. Kutokana na hali hiyo asilimia 19 ya ardhi ya Tanzania imetengwa kwa ajili ya Wanyamapori katika maeneo yaliyohifadhiwa (PAs) ambako makazi ya binadamu hayaruhusiwi (NPs na GRs), na asilimia 9 ya ardhi kwa ajili ya maeneo yaliyohifadhiwa (PAs) ambako maisha ya wanyamapori ni sambamba na maisha ya binadamu. Sekta ya misitu pia imefuata sera za uhifadhi ambazo zimeongeza maeneo yaliyohifadhiwa (PAs) katika Tanzania. Jumla ya Hifadhi za Misitu 150 huchukua kwenye asilimia 15 ya ardhi yote ya Tanzania, ambapo asilimia 3 yake huingiliana na maeneo yaliyohifadhiwa ambayo yametengwa kwa ajili ya uhifadhi wa wanyamapori.

2.4 MATUMIZI ENDELEVU YA WANYAMAPORI

Mtandao wa maeneo yaliyohifadhiwa kwa ajili ya uhifadhi wa wanyamapori ndiyo msingi wa tasnia ya matumizi endelevu ya wanyamapori. Matumizi endelevu ya wanyamapori katika Tanzania ni

pamoja na:

2.4.1 Kutazama Wanyama

Kwa sasa Hifadhi ya Ngorongoro (NCA) na Hifadhi za Taifa (NPs) ya Tanzania kaskazini ndio maeneo yanayotembelewa sana na watalii, ambapo Maeneo Yaliyohifadhiwa na Mapori ya Akiba huko kusini bado hayajatumika vilivyo. Utalii uliokitwa katika kutembelea wanyamapori na kutazama wanyama ni vitu vyenye uweza mkubwa wa kuingiza pesa nyingi za kigeni na za ndani; na pia kutoa nafasi za ajira.

2.4.2 Uwindaji wa kitalii

Uwindaji wa kitalii ni matumizi endelevu ya wanyamapori ambayo yana faida kiuchumi, unaoweza kuendelezwa kwa muda mrefu na ambao unaendana na sera ya utalii kuhusu utalii wa kiwango kidogo lakini ulio na ubora mkubwa ambao unaweza kuchangia vikubwa katika uchumi wa taifa. Kwa sasa uwindaji wa kitalii unafanyika sana katika maeneo mengi ya ndani katika Tanzania kwenye Mapori ya Akiba (GR), Mapori Tengefu (GCA), Maeneo ya Wazi na Hifadhi za Misitufu (FRs).

2.4.3 Uwindaji wa Wakazi

Watanzania wa asili wanayo haki ya kisheria kuwatumia wanyamapori. Viwango tofauti vya malipo vimewekwa kwa wawindaji watalii na wawindaji wakazi kwa mujibu wa sheria. Leseni za wawindaji wakazi hutolewa kwa uwindaji kwenye Maeneo ya Wazi na Mapori Tengefu (GCAs) ambayo hayakutengwa kwa ajili ya uwindaji wa starehe.

2.4.4 Ufugaji wa wanyamapori

Ufugaji wa wanyamapori ni shughuli ambayo bado haijaendelezwa sana katika Tanzania.

Si sera ya serikali kujiingiza moja kwa moja katika kuwekeza kwenye matumizi ya raslimali za wanyamapori katika Tanzania. Kwa hiyo sekta ya binafsi inashawishiwa kuwekeza katika maeneo yafuatayo:

- (i) Kuendesha shughuli za safari za uwindaji na upigaji picha (za Wanyama).
- (ii) Kuwekeza katika ufugaji wa wanyamapori.
- (iii) Wanyamapori na bidhaa za Wanyamapori.
- (iv) Kuanzisha miundombinu katika kiunzi cha sera ya wanyamapori

na mipango ya uendeshaji wa maeneo yaliyohifadhiwa.

2.5 UTAFITI NA UFUATILIAJI WA WANYAMAPORI

Kiasi kikubwa cha utafiti juu ya wanyamapori kimekwishafanywa katika Tanzania, na utafiti huo umechangia vikubwa katika kueneza habari na kuwatangaza wanyamapori katika Tanzania. Utafiti uliokwishafanywa mpaka sasa umekuwa ni wa aina anuwai ikiwa ni pamoja na maelezo ya kitaksonomia ya spishi mbalimbali na maeneo ambako wanyama hao huishi, tabia zao, ekolojia ya kila spishi, na mitalaa kuhusu michakato ya mifumo ya kiekolojia. Programu kadhaa za ufuatiliaji wa wanyamapori zinaendeshwa, hasa kwa njia ya kuhesabu wanyama kutoka angani katika maeneo yaliyohifadhiwa na sehemu zinazoyazunguka, na kwa njia ya kuangalia idadi za wanyama mbalimbali katika kipindi cha utafiti wa muda mrefu.

Utafiti uliokwishafanywa mpaka sasa umekuwa zaidi umeelekezwa kwenye matamano ya watafiti wa kigeni kuchapisha matokeo ya utafiti wao kimataifa, kuliko kuzingatia mahitajio ya Tanzania. Aidha, ni Watanzania wachache sana ambao wamewahi kushirikishwa katika utafiti wa wanyamapori, ambao unafanywa zaidi na wageni ambao wameruhusiwa kusoma nchini. Zaidi ya hapo, mamlaka ya wanyamapori wamekuwa kila mara wana matatizo ya kifedha na wataalamu wa kutosha kufanya utafiti halisi na utafiti matumizi ambao ungekuwa endelevu zaidi.

2.6 WAFANYAKAZI NA UIMARISHAJI WA UTENDAJI

Kuna utaratibu mzuri wa muundo wa watumishi wa wanyamapori ambao unaonyesha mahitajio halisi ya ikama, sifa na ngazi za wafanyakazi. Pamoja na utaratibu huu mzuri bado kuna udhaifu katika utekelezaji wa muundo huo wa watumishi. Aidha watumishi wa sekta ya wanyamapori ni chini ya 50% ya mahitaji yake; na hata hao waliopo wengi wao ni wa kada ya chini. Mafunzo yanatolewa huko Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, SUA na ng'ambo kwa ajili ya Shahada za kwanza na Shahada za uzamili; CAWM kwa ajili ya astashahada, stashahada, diploma na stashahada ya uzamili; na Taasisi ya Wanyamapori ya Pasiansi kwa ajili ya mafunzo ya vyeti vya maskauti / maaskari.

2.7 MIUNDOMBINU NA VIFAA

Hali ya miundombinu na vifaa katika maeneo yaliyohifadhiwa iko chini ya kiwango kitakikanacho. Barabara ni mbaya; vifaa kama vile magari, zana za uwandani na silaha navyo viko katika hali mbaya na havitoshi; majengo ya ofisi na wafanyakazi ni ya hali ya chini, na hayatoshelezi.

2.8 MISAADA YA KIMATAIFA

Tanzania ina raslimali kidogo sana kuweza kushughulikia suala la kuhifadhi wanyamapori peke yake. Kutokana na hali hiyo imekuwa ikisaidiwa kifedha na kiutaalam na mashirika yanayojitegemea, na mashirika ya wahisani kutokana na uhusiano baina ya nchi na nchi au kutoka mataifa kadhaa.

2.9 MATATIZO YANAYOIKABILI SEKTA YA WANYAMAPORI

Pamoja na karama hii na uweza wake wa kiuchumi kwa taifa na jumuiya za vijijini zilizo jirani na maeneo ya hifadhi ya wanyamapori, sekta ya wanyamapori haijaweza kuendelezwa kufikia uweza wake kikamilifu kutokana na matatizo yafuatayo:

- (i) Kutokuwepo na Sera ya Wanyamapori iliyo wazi.
- ii)** Kushindwa kwa uhifadhi wanyamapori kushindana na kikamilifu na namna nyingine za matumizi ya ardhi, hasa katika jamii za vijijini.
- iii)** Kutokuwepo na mwamko juu ya uhifadhi wa wanyamapori miongoni mwa wapangaji mipango na maafisa wenye mamlaka, na hivyo basi, suala la ardhi na wanyamapori kupewa uzito kidogo sana wakati wa upangaji mipango.
- iv)** Kupotea au kutoweka kwa makazi ya wanyamapori kutokana na makazi ya watu, kilimo, malisho ya mifugo, uchimbaji migodi na ukataji miti; mambo ambayo husababishwa na kuongezeka kwa idadi ya watu.
- (v) Kuongezeka kwa ujangili kwa kasi kubwa na biashara isiyo halali.
- v)** Kutotosheleza kwa mahitaji ya kifedha na watu kuiwezesha serikali kutoa madaraka ya usimamizi wa wanyamapori kwa watu wa vijijini nchini kote.
- vi)** Mfumo uliopo wa umiliki ardhi na umiliki wa serikali juu ya

- wanyamapori huzuia uwekezaji na uendelezaji wa tasnia ya wanyamapori wa sekta binafsi.
- (viii) Kutokuwepo kwa haki toshelevu juu ya matumizi ya wanyamapori, hasa kwa jamii za vijijini.
 - (ix) Kutokuwepo na uwezo wa kutosha wa kuwadhhibiti wanyama wakali na waharibifu.
 - x)** Utengewaji kidogo wa fungu la bajeti kwa ajili ya hifadhi na uendelezaji wa sekta ya wanyamapori.
 - xi)** Malipo kidogo ya wafanyakazi ambayo husababisha kushuka kwa ragha katika kazi na mmonyoko wa maadili ya kikazi.
 - (xii) Upungufu wa watendaji wa kuendesha shughuli za kuhifadhi wanyamapori.

Katika kutambua umuhimu wa kuhifadhi uanuwai wa kibiolojia (bioanuwai) kwa ajili ya mustakabali wa wanaadamu, Taifa litaendelea kuwa mmiliki mkuu wa wanyamapori. Serikali itatoa haki za matumizi kwa wadau, kuweka miongozo ya sera iliyo wazi, chombezaji wa uwekezaji katika wanyamapori wa sekta za uma na binafsi na kuwapa kila msaada uwezekanao wawekezaji.

Katika mabadiliko yanayotokea ya kiekolojia, kiuchumi-kijamii katika muktadha wa kitaifa na kimataifa, dhima ya serikali katika sekta ya wanyamapori itakuwa imeelekezwa zaidi kwenye:

- i)** Kuweka sera madhubuti za uendeshaji wa shughuli za wanyamapori, na kushiriki kikamilifu katika uendeshaji na usimamizi wa raslimali za wanyamapori nchini kote.
- ii)** Kuweka na kuwezesha kuwepo kwa mazingira halali na ya kisheria yatakayoziwezesha jamii za vijijini na sekta binafsi kushiriki katika shughuli za pori la akiba.
- iii)** Kuweka utaratibu endelevu utakaosimamia na kuhakikisha kwamba kunaendelea kuwepo maeneo yaliyohifadhiwa ambapo wanyamapori na maeneo mengine ya asili yataendelea kuhifadhiwa.
- (iv) Kupiga vita matumizi haramu ya wanyamapori.

- (v) Kuwawekea wafanyakazi wa wanyamapori kanuni kali za maadili ya kazi zao.
- (vi) Kuanzisha databezi ya habari zinazohusu wanyamapori.
- vii) Kuimarisha shughuli za huduma tanzu na kuzisaidia jamii za vijijini katika kuendesha shughuli za wanyamapori.
- viii) Kutoa fedha za kutosha kwa ajili uendeshaji endelevu wa shughuli za wanyamapori kulingana na gharama.

Sekta binafsi itakuwa na nafasi kubwa katika uwekezaji wa kiuchumi katika sekta ya wanyamapori. Wawekezaji katika tasnia ya wanyamapori katika Tanzania watafaidika na mambo yafuatayo:

- watahakikishiwa usalama wa kisiasa
- watapewa mazingira ya kijamii yenye amani na ya kirafiki
- ugo mpana wa sekta binafsi wa kushiriki katika tasnia ya wanyamapori.

3.0 SERA YA WANYAMAPORI

3.1 MAMBO YA KUKABILI

Sera ya Wanyamapori inakusudia kushughulikia mambo yafuatayo yanayolikabili taifa:-

- (a) Kuhifadhi maeneo ambayo yana bioanuwai kubwa ambayo yanawakilisha makazi muhimu katika Tanzania;
- (b) Kuendelea kutoa msaada, na pale inapokuwa lazima kupanua, mtandao wa Maeneo Yaliyohifadhiwa (PAs) kama kitovu cha shughuli za uhifadhi;
- (c) Kuhamasisha kushiriki kwa jamii za vijijini katika shughuli za kuhifadhi wanyamapori, ndani na nje ya mtandao wa Maeneo Yaliyohifadhiwa (PAs).
- (d) Kuongeza mapato ya fedha za kigeni.
- (e) Kuoanisha uhifadhi wanyamapori na maendeleo vijijini.
- (f) Kuchochea matumizi endelevu na ya kisheria ya raslimali za wanyamapori.
- (g) Kuhakikisha kwamba uhifadhi wa Wanyamapori unashindana

- vilivyo na namna nyingine za matumizi ya ardhi.
- (h) Kutia nguvu utambuzi wa thamani na faida ya kudumu ambayo jamii za vijijini zinaweza kupata kutokana na shughuli za wanyamapori.
 - (i) Kupunguza, kila inapowezekana, migongano baina ya watu na wanyamapori.
 - (j) Kurekebisha utafiti unaohusu shughuli za wanyamapori ili uwe wa manufaa ya moja kwa moja katika uendeshaji wa shughuli za wanyamapori.
 - (k) Kukuza uwezo wa sekta ya wanyamapori na kuongeza weledi; na
 - (l) Kujenga mazingira mazuri yatakayowezesha kuwepo kwa ushirikiano wa kimataifa katika kuhifadhi wanyamapori.

3.2 MALENGO

Wanyamapori ni maliasili iliyo na umuhimu mkubwa kibiolojia, kiuchumi, katika kusafisha mazingira, kuboresha hali ya hewa, kuhifadhi maji na ardhi, na virutubisho ambavyo havina budi kuhifadhiwa. Maliasili hii inaweza kutumiwa daima dumu kama inaweza kuangaliwa vizuri ipasavyo. Kutokana na hali ya mabadiliko na hali ya uchangamani wa rasilmali ya wanyamapori na mambo yanayoikabili huko mbele katika kuhifadhi, sera ya serikali, kwa sekta ya wanyamapori, italenga katika kuishirikisha sehemu kubwa ya jamii katika kuhifadhi wanyamapori, hasa jamii za vijijini na sekta binafsi. Kazi ya sekta ya umma itakuwa ni kuchochea na kuziongoza jamii za sehemu mbalimbali nchini na sekta binafsi kwa kusimamia, kurekebisha na kukuza uendeshaji wa shughuli za wanyamapori kupitia malengo yafuatayo:

3.2.1 Kuhusu Pori la akiba

- Kuendelea kuanzisha Maeneo Yaliyohifadhiwa (PAs) kwa misingi ya mipango inayozingatia mifumo shirika.
- Kusisitiza kuhifadhi na kuendeleza mtandao wa Maeneo Yaliyohifadhiwa ili kuongeza uanuwai wa kibiolojia.
- Kukuza uhifadhi wanyamapori na makazi yao nje ya maeneo kiini (NPs, GRs, & NCA) kwa kuanzisha Maeneo ya Jumuiya ya Usimamizi Wanyamapori (WMA).
- Kuhamishia usimamizi wa Maeneo ya Jumuiya ya Usimamizi Wanyamapori (WMA); kwa wananchi vijijini na hivyo basi

kuulinda ushoroba wa wanyama, njia za uhamaji, maeneo ya usalama wa wanyama, na kuhakikisha kwamba jamii zilizo katika maeneo hayo ya wanyama zinafaidika vilivyo kutokana na uhifadhi wanyamapori.

- Kuzuia matumizi haramu ya wanyamapori nchini kote kwa kuchukua hatua endelevu za usimamizi, ulinzi na kutekeleza sheria.

3.2.2 Kuhusu Matumizi ya Wanyamapori

- Kuendeleza matumizi ya Maeneo Yaliyohifadhiwa (PAs) ili kuipatia serikali fedha, kuwapatia ajira, mapato, chakula na faida nyingine kwa Watanzania; hasa katika jamii za vijijini.
- Kuhakikisha kwamba wanyamapori wanathaminiwa vilivyo ili kupunguza matumizi haramu na kuhimiza matumizi endelevu katika jamii za vijijini.
- Kuweka mazingira endelevu kwa Watanzania kuweza kujishughulisha na tasniya ya wanyamapori.
- Kuweka na kuwezesha kuwepo kwa mazingira ambayo yatahakikisha kwamba mipango endelevu na halali ya shughuli za wanyamapori inazifaidia moja kwa moja jamii za mahali mipango hiyo ilipo.
- Kuanzisha na kuwezesha kuwepo kwa mazingira endelevu kwa sekta binafsi kuweza kuwekeza katika namna mbalimbali za uhifadhi wa wanyamapori na matumizi yake.

3.2.3 Kuhusu Uendeshaji na Uendelezaji wa Maeneo Yaliyohifadhiwa (PAs)

- Kuchochea mwamko na welewa wa umma juu ya masuala ya wanyamapori.
- Kubakiza fedha za kutosha zinazotokana na matumizi ya wanyamapori katika maeneo hayo (PAs) kwa ajili ya shughuli za uendeshaji na ukuzaji wa shughuli hizo.
- Kurekebisha na kusimamia miradi ya/au shughuli za maendeleo katika maeneo yaliyohifadhiwa (PAs).
- Kukuza utafiti na ufuatiliaji wa shughuli ambazo zimelenga

katika kupata utatuzi wa masuala ya uendeshaji.

- Kuendesha mipango ya kuendeleza wafanyakazi na uwezo wa kiasasi katika ngazi zote, na
- Kurejesha kwa nguvu moja miiko na viwango vya kieleledi.

3.2.4 **Kuhusu Ushirikiano wa Kimataifa**

- Pale inapokuwa lazima na inapowezekana au kuwa endelevu kuna haja ya kuwashawishi wafadhili, pamoja na mashirika mengine ya hifadhi, kushiriki katika kuisaidia Tanzania kuhifadhi wanyamapori wake, kwa manufaa ya kitaifa, kikanda na kimataifa.
- Kuiwezesha Tanzania kushiriki katika mikataba na makubaliano husika ya kimataifa, na kukuza sera katika kiunzi cha mikataba na makubaliano hayo kadri yanavyoendana na kukubaliana na msimamo wa Tanzania kuhusu uhifadhi wanyamapori, na
- Kushirikiana na nchi jirani katika kuhifadhi na kulinda mifumo ya kiekolojia katika maeneo ya mipaka ya nchi zao.

3.3 MIKAKATI

Ili kutekeleza malengo ya sera ya wanyamapori mikakati ifuatayo imewekwa.

3.3.1 Kulinda bioanuwai

Lengo la msingi la mtandao wa maeneo yaliyohifadhiwa ni kuanzisha mfululizo wa maeneo yanayofaa ya hifadhi yanayowakilisha makazi asilia ya aina zote muhimu na idadi ya kutosha ya spishi zote hasa zile ambazo uhai wake nchini Tanzania unatishiwa. Ongezeko la watu linazidisha matumizi ya rasilimali za kibiolojia hasa kutokana na kilimo, ufugaji na ujenzi wa makazi. Ili kutekeleza lengo la mtandao, serikali itaendelea kuyadumisha maeneo yaliyohifadhiwa na kuanzisha mengine mapya kwa madhumuni ya kulinda bioanuwai.

Mikakati ya kulinda bioanuwai

- i) kuendelea kudumisha mtandao wa maeneo yaliyohifadhiwa ambao malengo yake makuu ni kuwezesha hifadhi na kukuza maendeleo ya kijamii na kiuchumi ya watu wa Tanzania;
- ii) kutambua, kuanzisha na kuboresha mfululizo wa mtandao wa maeneo yaliyohifadhiwa na ardhievu muhimu ili kulinda bioanuwai ya Tanzania;
- iii) kuanzisha kategoria mpya ya eneo linalohifadhiwa litakalojulikana kama Eneo la jumuiya la Usimamizi wa Wanayamapori kwa ajili ya kuwezesha usimamizi wa Uhifadhi Uliokitwa katika jumuiya;
- iv) kuzipatia hifadhi maalum spishi za wanyamapori zilizo adimu au zilizoko katika hatari ya kutoweka;
- v) kuzijumuisha ardhievu muhimu katika mtandao wa maeneo ya wanyamapori yaliyohifadhiwa;
- vi) kupima na kupata hatimiliki za maeneo yote yanayohifadhiwa.

3.3.2 Kulinda wanyamapori dhidi ya matumizi haramu

Tishio kuu la mtandao wa maeneo yaliyohifadhiwa na wanyamapori ni matumizi haramu ya rasilimali za wanyamapori. Mamlaka za wanyamapori zina jukumu la kupambana na matumizi haramu ya wanyamapori kwa

mikakati ya aina mbili lakini inayofungamana inayolenga kwenye maeneo yaliyohifadhiwa na ya nje ya hifadhi. Ili ziweze kutekeleza sheria vizuri, serikali inazitambua mamlaka za wanyamapori zinazosimamia maeneo ya hifadhi kuwa na hadhi ya kijeshi zenye wafanyakazi wanaovaa sare, kubeba silaha na wenye madaraka ya kufanya msako na kutia mbaroni watu. Kwa vile vita dhidi ya ujangili kwa kiasi fulani inategemea nguvu-kazi, vifaa na hamasa ya wafanyakazi, serikali itahakikisha kwamba mamlaka za wanyamapori zina uwezo wa kutosha wa kutekeleza sheria ipasavyo.

Mikakati ya kuwalinda wanyamapori dhidi ya matumizi haramu

- i)** kushirikiana na vyombo vingine vya utekelezaji sheria katika kufuatilia makosa dhidi ya wanyamapori;
- (ii) kusaidia mamlaka za wanyamapori katika utekelezaji wa majukumu yake ya kisheria;
- (iii) kuanzisha sheria za nidhamu;
- v)** kuhakikisha kwamba wafanyakazi wa sekta ya wanyamapori wanafuata sheria za nidhamu ipasavyo;
- vi)** kuanzisha mifumo imara ya upashanaji habari databezi za upelelezi vituoni na katika ngazi ya taifa;
- vii)** kuwalinda wafanyakazi wa sekta ya wanyamapori dhidi ya dhima zinazotokana na kujeruhi au vifo vya watuhumiwa wakati wanapotekeleza kazi zao;
- (vii) kushirikiana na kutumia vema ushirikiano na jumuiya za vijijini;
- viii)** kukabidhi madaraka ya kudhibiti matumizi haramu ya wanyamapori katika Maeneo ya jumuiya ya Usimamizi wa Wanyamapori kwa jumuiya za vijijini;
- ix)** kuwapatia mafunzo na msaada askari wa wanyamapori wa vijijini ili walinde rasilimali za wanyamapori wanazozidhibiti chini ya mpango wa Uhifadhi Uliokitwa katika Jumuiya (CBC); na
- x)** kuanzisha na kuendeleza mikakati ya kupata fedha za kutosha ili kuziwezesha mamlaka za wanyamapori kuwa na wafanyakazi wa kutosha na kuinua hamasa ya wafanyakazi hao.

3.3.3 Kuhifadhi na kusimamia bioanuwai

Tanzania imetenga eneo la kutosha la ardhi yake kwa ajili ya mtandao wa

maeneo yanayohifadhiwa kwa ajili ya hifadhi ya wanyamapori. Mtandao huu wa maeneo yanayohifadhiwa una malengo ya jumla yanayohusiana na hifadhi na uchumi-jamii wa watu wa Tanzania. Malengo ya jumla ya mtandao wa maeneo yanayohifadhiwa nchini Tanzania ni:

- kuhifadhi mifano wakilishi ya makazi asilia ya nchi kavu na majini ya Tanzania na viumbe vyake;
- kuhifadhi idadi ya kutosha ya spishi za fauna na flora za Tanzania, huku mkazo ukiwekewa spishi zilizomo hatarini, spishi zinazotishiwa zinazopatikana Tanzania tu pamoja na makazi yake asilia;
- kulinda maeneo yenye mandhari nzuri na yenye mvuto maalum au wa kiutamaduni;
- kuhifadhi vyanzo vya maji na rasilimali za udongo;
- kutoa fursa kwa ajili ya burudani ya umma na maendeleo ya sayansi;
- kukarabati makazi asilia maalum, uanzishaji au uanzishaji upya wa spishi maalum za fauna; na
- kuandaa fursa na mazingira mazuri kwa jumuiya za watu kuzitumia rasilimali za asili kwa ajili ya kuleta maendeleo ya vijijini.

Sera hii inatambua kwamba mtandao wa maeneo yanayohifadhiwa utaendelea kuwa kiini cha hifadhi na maendeleo ya baadaye ya tasnia ya wanyamapori na kwamba jumuiya za vijijini lazima zifaidike kwa kuishi karibu na maeneo yanayohifadhiwa na miongoni mwa wanyamapori.

Mapato na mgawanyo wa fedha kutoka kwenye tasnia ya wanyamapori haujaziwezesha mamlaka za wanyamapori kutekeleza malengo yake. Ni kiasi kidogo sana cha mapato yatokanayo na wanyamapori kinachotumika kwa ajili ya maendeleo na usimamizi wa mtandao wa maeneo yanayohifadhiwa. Bila kutengewa bajeti ya kutosha, maeneo yanayohifadhiwa yatasimamiwa vibaya, na miundombinu, vifaa, fursa na hamasa ya wafanyakazi vitapungua na msingi wa rasilimali ya asili utamomonyoka. Sera hii inasisitiza mgawanyo mzuri wa mapato ya tasnia ya wanyamapori kwa ajili ya hifadhi na usimamizi imara wa maeneo yanayohifadhiwa.

Mikakati ya kuhifadhi na kusimamia rasilimali za wanyamapori

- (i) kusimamia wanyamapori kwa kuhifadhi makazi asilia ya spishi muhimu za wanyamapori ikiwa ni pamoja na ardhievu kupitia mamlaka za wanyamapori na kwa kukasimu majukumu ya usimamizi wa maeneo yanayokaliwa na watu yenye wanyamapori na yale yasiyokaliwa na watu yaliyopo nje ya maeneo yaliyohifadhiwa kisheria kwa wanavijiji au sekta ya binafsi;
- (ii) kubakisha umiliki na usimamizi wa jumla wa rasilimali za wanyamapori mikononi mwa Serikali, ili kuhakikisha kwamba vipaumbele vya taifa vinazingatiwa na matumizi mabaya ya rasilimali hizi yanadhibitiwa;
- (iii) kusimamia rasilimali za wanyamapori kwa msingi wa mifumo ya ikolojia, badala ya mipaka ya kiutawala, kutokana na hulka ya mjongeo ya wanyamapori, upatikanaji wa rasilimali na kutandaa kwa makazi asilia;
- (iv) kukataza uchimbaji madini katika meneo yanayolindwa ya wanyamapori (Hifadhi za Taifa, Hifadhi ya Ngorongoro, Mapori ya Akiba) ili kuhifadhi bioanuwai;
- (v) kukataza ukamataji na uhamishaji spishi katika maeneo yanayohifadhiwa isipokuwa kwa idadi ndogo tu ya wanyamapori waliopo na kwa spishi zilizokwishatoweka;
- (vi) kuandaa mipango ya usimamizi ya baadhi ya spishi au makundi maalum ya wanyamapori yaliyoainishwa ili kuhakikisha kwamba yanaendelea kuishi;
- (vii) kurekebisha uingizaji nchini wa spishi za nje na urejeshaji upya wa spishi asilia za maeneo husika, ili kudhibiti athari hasi zinazoweza kusababishwa na uingizwaji na urejeshwaji wa spishi hizo maporini;
- (viii) kuendeleza mipango ya usimamizi na ugawaji kwa ajili ya matumizi mbalimbali, maeneo yaliyohifadhiwa kisheria,, huku kila eneo likiwekewa kiwango na aina ya matumizi, ili kuhakikisha kuwa malengo ya kila eneo linalohifadhiwa yanatekelezwa ipasavyo;
- (ix) kukuza ushiriki wa wadau katika kutenga maeneo yanayohifadhiwa na kupanga mipango ya maendeleo ya maeneo hayo;
- (x) kuhimiza utekelezaji wa tathmini ya athari ya mazingira kwa miradi ya maendeleo iliyopendekezwa katika maeneno

yanayohifadhiwa na kuagiza kufanywa kwa mipango ya mazingira kwa miradi yote itakayofanyika katika maeneo ya wanyamapori na nje ya maeneo yanayohifadhiwa ili kupunguza athari hasi za kimazingira;

- (xi) kuruhusu mamlaka za wanyamapori kubakisha mapato ya kutosha yanayotokana na wanyamapori ili kugharamia ipasavyo uendeshaji wa maeneo yanayohifadhiwa;
- (xii) kuruhusu jumuiya za vijijini kufaidika na miradi ya Uhifadhi Uliokitwa katika Jumuiya;
- (xiii) kudumisha na kuwezesha Mfuko wa Hifadhi ya Wanyamapori Tanzania kupata fedha za kutosha za kusaidia shughuli za hifadhi ya wanyamapori;
- (xiv) kuhakikisha kuwepo kwa ushirikiano mzuri na jumuiya za vijijini na sekta binafsi nje ya maeneo yanayohifadhiwa na kuzipatia jumuiya hizo za vijijini mafao ya moja kwa moja na yasiyo ya moja kwa moja kutokana na matumizi ya wanyamapori;
- (xv) kuongeza na kupanua mtandao wa maeneo yanayohifadhiwa kwa msingi wa mipango ya kimfumo, iliyoandaliwa kwa ushirikiano wa sekta mbalimbali, ikiwa ni pamoja na kufikiria mtawanyiko wa spishi na makazi asilia, kutandaa kwa sasa kwa maeneo yanayohifadhiwa na ruwaza za matumizi ya ardhi;
- (xvi) kujenga hapo baadaye , hoteli kubwa za kitalii nje ya maeneo yanayohifadhiwa ili kupunguza athari hasi na kuwezesha kugawana mafao na jumuiya za maeneo hayo;
- (xvii) kujitahidi kudhibiti na kupunguza kabisa hasara zinazoletwa na mioto inayochoma mapori; na
- (xviii) kukuza matumizi ya mioto dhibiti kwa ajili ya programu za usimamzi kama ilivyoelezwa kwenye mipango ya usimamizi wa eneo husika.

3.3.4 Kuhakikisha kuwa hifadhi ya wanyamapori inashindana na aina nyingine za matumizi ya ardhi

Hifadhi ya wanyamapori ni njia mojawapo muhimu ya matumizi ya ardhi nchini Tanzania yanayozalisha mapato ya kutosha na fedha za kigeni. Ikiendelezwa vizuri, hifadhi ya wanyamapori inaweza kushindana na aina nyingine za matumizi ya ardhi. Hata hivyo, hifadhi ya wanyama haijaendelezwa kikamilifu, hususani nje ya maeneo yanayohifadhiwa, na

jumuiya za vijijini zimefaidika kidogo tu na aina za sasa za matumizi ya wanyama katika ardhi inayokaliwa na wanyamapori. Ni lengo la sera hii kuruhusu jumuiya za vijijini na wamiliki binafsi wa ardhi kusimamia wanyamapori katika ardhi zao kwa faida yao wenyewe.

Mikakati ya kuhakikisha kuwa hifadhi ya wanyamapori inashindana na aina nyingine za matumizi ya ardhi

- (i) kushirikisha jumuiya za vijijini na wadau wengine katika usimamizi endelevu wa wanyamapori na rasilimali nyingine za asili;
- (ii) kujumuisha wigo mpana wa shughuli zinazojenga uaminifu kati ya mameneja wa maeneo yanayohifadhiwa na jumuiya za vijijini na kuanzisha utambuzi wa faida za moja kwa moja na zisizo za moja kwa moja za wanyamapori na maliasili nyinginezo;
- (iii) kutoa ushauri wa kiufundi kwa kamati za maliasili za vijiji na kuwapatia mafunzo askari wa vijiji ili kuhakikisha mpango wa hifadhi za kijumuiya unafanikiwa;
- (iv) kuhimiza jumuiya za vijijini kuanzisha Maeneo ya Usimamizi wa Wanyamapori katika makazi asilia muhimu ya wanyamapori, kwa lengo la kuhakikisha kwamba wanyamapori wanaweza kushindana na aina nyingine za matumizi ya ardhi yanayoweza kuhatarisha wanyamapori na mijongeo yao.
- (v) kuwapatia watu wenye hatimiliki za ardhi haki za kuwatumia wanyamapori ili kuziwezesha jumuiya za vijijini na wamiliki ardhi binafsi kusimamia wanyamapori;
- (vi) kuwasaidia wenye ranchi za wanyamapori na wakulima kuwa na haki za faida na motisha zilezile kutoka serikalini kama ilivyo kwa sekta ya kilimo na tasnia ya ufugaji wanyama;
- (vii) kujifunza kutoka nchi nyingine za kanda zenye tasnia imara ya ranchi za wanyamapori na kilimo;
- (viii) kuathiri upitishaji wa sera kwa namna kwamba ardhi za faida ndogo kwa maendeleo ya kilimo na ufugaji (maeneo yenye mbung'o) zinatengwa kwa hifadhi ya wanyamapori kwa ragha ya jumuiya za vijijini kama njia kuu ya matumizi ya ardhi; na
- (ix) kuanzisha njia za kuleta utambuzi na welewa wa umma wa hifadhi ya wanyamapori.

3.3.5 Matumizi na uchumi wa wanyamapori

Tasnia ya wanyamapori ni chanzo kikubwa cha fedha za kigeni na ajira, lakini bado maendeleo yake ni duni ikilinganishwa na upeo wa uwezo wake. Zaidi ya hayo, mfumo wa sasa wa matumizi ya wanyamapori unahusu zaidi utembeleaji wa mbuga za wanayamapori, uwindaji na ukamataji wa wanyamapori, lakini haujakuza kwa mafanikio aina nyingine za matumizi kama vile kilimo, ranchi na miradi ya matumizi ya vijiji. Kwa hiyo, mapato ya Tanzania kutoka wanyamapori yamekuwa chini ya kiwango stahifu, ilihali mapato halisi hayagawanywi sawa miongoni mwa wadau mbalimbali.

Sera hii inahimiza utalii wa ndani kwa kuhakikisha kwamba Watanzania wanaendelea kufaidika vilivyo kutokana na mfumo wa ada/viingilio vya maeneo yanayohifadhiwa. Kwa msingi huo, sera inasisitiza juu ya hifadhi ya wanyamapori na matumizi endelevu ya wanayamapori kwa faida ya wananchi, na juu ya matumizi ya wanyamapori kupunguza njaa kwa kuwatumia kutoa chakula na kuzalisha fedha za kigeni.

3.3.6 Kuunganisha hifadhi ya wanyamapori na maendeleo ya vijijini

Sera itaendelea kuzipatia jumuiya za vijijini faida ya kiuchumi ya wanyamapori ili kuleta maendeleo ya vijijini bila kuhatarisha mazingira, na kwa namna kwamba faida hiyo inafidia gharama za kutumia ardhi husika kama hifadhi ya wanyamapori na si vinginevyo.

Mikakati ya kuunganisha hifadhi ya wanyamapori na maendeleo ya vijijini

- i)** kukuza matumizi halali ya wanyamapori na mazao yanayotokana nao;
- ii)** kuhimiza biashara halali na endelevu ya wanyamapori na mazao yanayotokana nao kutoka kwenye Mapori ya Akiba, Mapori Tengefu na nje ya maeneo yanayohifadhiwa, na hivyo kuwapatia wanyamapori thamani kubwa ya kibiashara, huku yakizingatiwa matumizi

endelevu ya spishi zinazohusishwa katika biashara;

iii)

kuchukua hatua za mgawanyo sawa wa mapato ya uwindaji wa kitalii kwa jumuiya za vijijini, ambazo ardhi yao ndiyo inayotumiwa na tasnia hii;

iv)

kutoa msaada unaohitajika katika kuzipatia jumuiya za vijijini miliki na kuweka viwango vya matumizi ya wanayamapori;

v)

kuruhusu na kudhibiti biashara ya wanyamapori na mazao yanayotokana nao;

vi)

kuchukua mkabala unaoweza kubadilishwa inapobidi wa kukusanya mapato ya mavuno ya mazao asilia ya kibiolojia kutoka kwenye hifadhi za wanyama.

vii)

kuwalazimisha wafanyabiashara wenye leseni kuajiri vibarua kutoka kwenye maeneo ambako shughuli za matumizi ya wanyamapori zinafanyika, kwa lengo la kuwapatia wanavijiji ajira na kuinua mapato yao;

viii)

kuhimiza shughuli za ufugaji wanyamapori kwenye ardhi ya miliki binafsi au iliyokodishwa ili kuendeleza programu za uzalishaji kwa ajili ya kuyapatia masoko teule nyama na nyara.

ix)

kuhimiza sekta binafsi kusaidia katika ulinzi wa wanyamapori na uendelezaji wa maeneo ya wanyamapori.

3.3.7 Kuzalisha fedha za kigeni kutokana na matumizi ya wanyamapori

Kuna fursa nyingi za kuwekeza katika sekta ya wanyamapori nchini Tanzania. Maendeleo ya baadaye ya sekta ya wanyamapori yanahitaji

uwekezaji mkubwa, ambao serikali haina uwezo nao. Hivyo, nafasi muhimu ya sekta binafsi katika kuwekeza kwenye maendeleo ya tasnia ya wanyamapori inatambuliwa. Kutokana na hali hii, serikali inadhamiria:-

- (a) uhimiza uwekezaji wa sekta binafsi katika matumizi mbalimbali ya rasilimali za wanyamapori kulingana na kanuni za hifadhi ya wanyamapori, na kwa namna inayowezesha Watanzania kupata faida ya juu kabisa kutokana na mapato yatokanayo na wanyamapori.
- (b) Kufanya kazi na asasi nyinginezo zitakazotoa kiunzi cha jumla cha kuwekeza katika tasnia ya wanyamapori.
- (c) Kuhakikisha kwamba wawekezaji wanazingatia kanuni za hifadhi na wana msingi imara wa kifedha kwa miradi inayopendekezwa.
- (d) Kuchochea ukuaji wa tasnia ya wanyamapori kwa kutoa miliki kwa nyakati zinazofaa, mazingira mazuri ya kufanya kazi na kutenga maeneo mazuri ya wanyamapori kwa ajili ya kuyaendeleza.
- (e) Kujenga tasnia ya kitalii ya kimataifa na kitaifa iliyo imara, kwa vile utalii nchini Tanzania kwa kiwango kikubwa unategemea kuangalia wanyama katika maeneo yanayohifadhiwa, na kuwinda wanyamapori.
- (f) Kukuza mfululizo wa shughuli zinazoboresha zaidi tasnia ya utalii ya Tanzania huku ikihakikishwa kuna msingi wa hifadhi ya rasilimali ya wanyamapori unaoisaidia tasnia.

Mikakati ya kuzalisha fedha za kigeni

- (i) kuwashurutisha wale wote wenye uwezo wa kuwekeza katika sekta ya wanyamapori kusajili makampuni yao nchini Tanzania;
- (ii) kuruhusu makampuni yaliyosajiliwa kufanya kazi katika tasnia ya utalii kwa masharti kwamba Wakurugenzi na wafanyakazi wa makampuni hayo, wa ndani na kutoka nje ya Tanzania, wana rekodi safi za utendaji kazi;
- (iii) kuhakikisha kwamba ada zinazokubalika zinalipwa na wawekezaji ili wapatiwe haki ya kutumia rasilimali za wanyamapori;
- (iv) kuhakikisha kwamba thamani ya rasilimali ya wanyamapori haidunishwi, kwa kuweka bei na ada sahihi za aina mbalimbali za matumizi ya wanyamapori;
- (v) kudhibiti uingiaji na shughuli za wageni (watalii) katika maeneo

- yanayodhibitiwa; na
- (vi) kuuza rasilinali za wanyamapori kulingana na sera ya utalii ya taifa.

3.3.8 Kutambua thamani halisi ya wanyamapori kwa watu wa vijijini

Ni haki ya raia wa Tanzania kuruhusiwa kisheria kutumia wanyamapori. Ingawa tasnia ya uwindaji kwa wananchi katika maeneo yaliyo wazi inastawi, sasa inatambulika kuwa utaratibu huu unawanufaisha zaidi Watanzania matajiri waishio mijini na wakazi wasio raia, na kwamba muundo wa sasa wa tasnia unaleta matatizo mengi ya kiusimamizi. Kwa upande mmoja, wanavijiji hawana uwezo wa kulipa ada za leseni wala kutumia silaha zao za asili kwa mujibu wa sheria zilizopo. Kwa upande mwingine, Watanzania matajiri wa mijini wanaomba idhini ya kuua kwa risasi wanyama kadhaa kwa bei iliyo ya chini sana ambayo haizipatii faida jumuiya za vijijini zenye ardhi inayotumiwa kwa mawindo ya wanyamapori. Uwindaji kwa wakazi wa Tanzania kitaendelea kuwa kipengee muhimu cha sera hii.

Mikakati ya kutambua thamani halisi ya wanyamapori kwa jumuiya za vijijini

- (i) kufanya kazi kwa kushirikiana na jumuiya za vijijini,
- (ii) kuhimiza uwindaji wa wenyeji/wakazi ambao utazinufaisha jumuiya za vijijini katika Maeneo ya Jumuiya ya Usimamizi wa Wanyamapori (WMA) ambapo uwindaji huo unaendeshwa.;
- (iii) kuziruhusu jumuiya za vijijini kuwinda katika Maeneo ya Jumuiya ya Usimamizi wa Wanyamapori chini ya mpango wa Uhifadhi Uliokitwa katika Jumuiya (CBC) ambao lengo lake ni kukuza maendeleo ya wanajumuiya wanaoishi miongoni au karibu na wanyamapori;
- (iv) kuwezesha uanzishwaji wa programu za CBC katika WMA kwa kuzisaidia jumuiya za vijijini kupata hati miliki ya ardhi au haki ya kutumia ardhi kwa muda mrefu na kuziwezesha jumuiya hizo kutumia wanyamapori na maliasili katika ardhi hiyo;
- (v) kuzingatia ipasavyo ukusanyaji wa mazao asilia katika Mapori ya akiba, almradi ukusanyaji huo unafanywa kwa misingi ya uendelevu na uharibifu mdogo sana wa mazingira na bila kwenda

kinyume na malengo ya msingi ya usimamizi wa hifadhi za wanyamapori.

- (vi) kuanzisha uundaji wa Vyama Vilivyokasimiwa kwa ajili ya kusimamizi kiendelevu wanyamaopori nje ya maeneo kitovu yaliyohifadhiwa;
- (vii) kuanzisha na kuimarisha uundaji wa Vyama vya Uwakilishi kwa ajili ya bidhaa au mazao maalum ya wanyamapori ili kuendeleza tasnia ya wanyamapori katika hali ya kutojenga ukiritimba na kusaidia kuhakikisha kuwa kunakuwepo mgawanyo sawa na bora wa fursa zilizopo;
- (viii) kuinua matumizi ya maarifa ya asili katika hifadhi na usimamizi wa maliasili;
- (ix) kuzingatia kipekee njia za jadi za uwindaji zinazotumiwa na jumuiya au makabila maalum ya vijijini; na
- (x) kukuza biashara ya ndani ya mazao ya wanyamapori ili kuongeza thamani ya spishi asilia za wanyamapori kwa Watanzania.

3.3.9 **Kugawana manufaa**

Inatafahamika kwamba kuna mlolongo wa manufaa ya moja kwa moja na yasiyo ya moja kwa moja yanayotokana na wanyamapori, na kwamba mgawanyo wa mapato hayo ni manufaa muhimu. Kuhusiana na jambo hili, wadau kadhaa wa uhifadhi wa wnyamapori wanatambuliwa kama ifuatavyo:-

- jumuiya za vijijini na wadau binafsi, wanaoishi karibu na (au, kwa upande wa Hifadhi ya Ngorongoro, ndani ya) maeneo yanayodhibitiwa na miongoni mwa wanyamapori nje ya maeneo yanayohifadhiwa;
- halmashauri za wilaya, zinazogharamikia kutokana na kuanzisha maeneo yanayohifadhiwa na kutoa huduma kwa jumuiya za vijijini;
- mamlaka za wanyamapori, zinazosimamia maeneo yanayohifadhiwa na kutoa ushauri wa kiufundi juu ya wanyamapori walio nje ya maeneo yanayohifadhiwa;
- serikali kuu, inayogharamika kutokana na kuanzisha maeneo yanayohifadhiwa na kutoa huduma kitaifa; na
- sekta ya binafsi, inayotumia wanyamapori ndani na nje ya maeneo yanayohifadhiwa na inayolipa kodi kwa serikali kutokana na faida

inazozipata.

Sera hii inatumia mgawanyo wiani wa mapato na manufaa kwa wadau unaozingatia wajibu/kazi zao katika kategoria mbalimbali za ardhi, juhudi iliyowekezwa katika kuhifadhi rasilimali, na gharama za kiasasi na za usimamizi.

Mikakati ya kugawana manufaa

- (i) kuwashirikisha wadau mbalimbali katika kuamua jinsi ya kugawana mapato na manufaa miongoni mwao; na
- (ii) serikali kuweka viwango vya mgawanyo wa faida na kuvibadilisha mara kwa mara.

3.3.10 Kudhibiti na kuendeleza tasnia ya wanyamapori

Mtandao wa maeneo yanayohifadhiwa kwa ajili ya uhifadhi wa wanyamapori ni msingi wa tasnia ya wanyamapori ya Tanzania, na pia sehemu kubwa ya tasnia ya utalii ya Tanzania. Matumizi ya wanyamapori hujumuisha yale yasiyo haribifu, kimsingi utazamaji wa wanyamapori kwa wageni wakazi, na matumizi haribifu kama vile uwindaji wa kitalii na wakazi, ukamataji wa wanyama hai; upunguzaji wanyama, uanzishaji wa ranchi na mashamba ya wanyamapori, uuzaji wa nyara na ulinzi wa maisha na mali za binadamu. Shughuli hizi huzalisha mapato kutokana na ada zinazolipwa moja kwa moja kwa maeneo yanayohifadhiwa na gharama zinazotowwa na mawakala wa utalii na watoa huduma za kitalii katika maeneo yanayohifadhiwa. Tasnia ya utalii, ambayo msingi wake unatokana na wanyamapori, inakua vizuri na ni sekta muhimu katika uchumi wa Tanzania yenye uwezo wa kukua zaidi hapo baadaye. Serikali itahimiza uwekezaji binafsi katika aina mbalimbali za matumizi ya wanyamapori kwa namna inayoendana na kanuni za uhifadhi na inayowapatia Watanzania kiwango cha juu kabisa cha mapato kutokana na wanyamapori.

Mikakati ya kudhibiti na kuendeleza tasnia ya wanyamapori

- (i) kuamua viwango vinavyokubalika vya watalii watazamaji wa wanyamapori kulingana na ustahimilivu wa maeneo yanayohifadhiwa;
- (ii) kutathmini mtiririko wa watalii ambao hautaleta uharibifu katika ikolojia na ambao unaongeza ubora wa hisia na burudani kwa

mgeni.

- (iii) kupanua safari za kitalii na kuridhisha watalii;
- (iv) kushirikiana na sekta husika katika kuboresha mtandao wa barabara zinazoelekea kwenye vituo vya kitalii na katika maeneo yanayohifadhiwa;
- (v) kuwezesha rasilimali ya wanyamapori na maeneo yanayohifadhiwa kuthaminiwa na kutambuliwa zaidi, na kuzuia shughuli za kitalii zinazolenga katika mgeni na mtumiaji kusongamana kwenye tukio;
- (vi) kuhimiza na kukuza utazamaji wa wanyama ndani ya WMA zinazofaa na ambazo zinaweza kutoa fursa anuwai za barudani kuliko zilizo katika maeneo yanayohifadhiwa.
- (vii) kushauri mamlaka za kitalii juu ya viwango vya chini kabisa vinavyohitajika kuzingatiwa na mawakala wa utalii wote ambao biashara yao hutegemea utazamaji wa wanyamapori;
- (viii) kutumia mikabala inayoweza kubadilishwa, ambayo kimsingi hutegemea faida za kiuchumi zitokanazo na aina mbadala za matumizi ya wanyamapori;
- (ix) kuhimiza utengenezaji viwandani wa bidhaa za wanyamapori tayari kwa kuuza nchini Tanzania na nchi za nje, ili kuongeza ajira na kubakisha nchini Tanzania kiwango kikubwa cha mapato yatokanayo na mazao ya wanyamapori;
- (x) kutaka kuboresha ushiriki katika tasnia ya uwindaji wa kitalii kupitia:-

- mgawanyo wa wazi na wa haki wa maeneo ya kuwindia kwa kutumia mfumo unaokubalika na wadau wengi bila kuhatarisha faida za kiuchumi za muda mrefu za uwindaji wa kitalii kwa Tanzania;
- kutumia muundo wa ada uliobuniwa na kuidhinishwa na mamlaka ya wanyamapori inayohusika;
- kutenga viwango endelevu vya kota ya uwindaji kwa misingi ya kisayansi na kufuatilia wingi wa wanyamapori wanaowindwa;
- kuwapatia mitihani wawindaji weledi na kufuatilia uwezo wao katika uwindaji;

- kusimamia utekelezaji wa kanuni za uwindaji ili kuhakikisha unakuwepo ubora wa juu wa uwindaji na wa nyara;
 - kuwezesha nyara kusafirishwa kwa wakati, kwenda kwenye nchi wanakotoka wawindaji; na
 - kuweka mazingira yanayowezesha ukuzaji wawindaji weledi raia.
- (xi) kuruhusu uvunaji wa wanyamapori kwa viwango vidogo ufanywe na jumuiya za vijijini zinazoendesha uhifadhi uliokitwa katika jumuiya, wenye mashamba wanaotumia ardhi zao binafsi au zilizokodishwa; na
- (xii) kuweka udhibiti katika shughuli za utumiaji wa wanyamapori.

3.3.11 **Kushughulikia masuala ya wanawake na watoto katika uhifadhi na usimamizi wa wanyamapori**

Kijadi, wanawake na watoto wamehusika moja kwa moja katika usimamizi wa rasilimali za wanyamapori kwa njia zifuatazo:

- a) ukusanyaji wa kuni; katika baadhi ya maeneo wanawake hutembea umbali usiopungua kilometa 10 wakitafuta kuni,
- b) ukusanyaji wa matunda mwitu na mazao ya chakula,
- c) uvuvi, uwindaji wa wanyama wadogowadogo na ndege kwa ajili ya chakula; kazi hii hufanywa hasa na watoto,
- d) ukusanyaji wa miti ya kujengea, nyasi za kuelekea na mitishamba,
- e) ukusanyaji wa dawa za kienyeji,
- f) kusafisha ardhi kwa ajili ya kilimo kupitia kilimo cha kuhamahama na ufugaji, na
- g) kuchoma mioto mikali ovyo wa kilimo na uwindaji.

Kuna mgawanyo bayana wa kazi baina ya wanaume, wanawake na watoto katika jamii ya Kitanzania inayoishi vijijini. Kwa kiwango kikubwa uwindaji hufanywa na wanaume, ilhali wanawake na watoto ndiyo wanaotoa kiwango kikubwa zaidi cha nguvukazi ya kilimo. Ardhi humilikiwa na wanaume na uamuzi wa wapi, nini kilimwe, na matumizi ya mazao hufanywa na wanaume. Kimsingi, wanawake na watoto ndicho

chanzo cha nguvukazi katika jumuiya za vijijini.

Hali hii inaonyesha kwamba wanawake na watoto wanaingiliana zaidi na maliasili na mazingira na, hivyo, wana umuhimu mkubwa sana katika hifadhi ya maliasili na mazingira hayo.

Wanawake vijijini hufanya kazi kwa vipindi virefu sana wakijitahidi kutekeleza kazi tulizozielezea hapo juu. Wao, pamoja na watoto, huunda kundi linalofaidika kidogo sana kwa upande wa burudani na elimu. Hawa hushambuliwa na magonjwa kwa urahisi kutokana na lishe na huduma za uzazi duni, kukosekana kwa huduma za afya, na umri mdogo mno wa kufanyishwa kazi.

Sera hii inatambua nafasi ya wanawake na watoto katika kuhifadhi maliasili na haja ya wao kushiriki na kufaidika kutokana na uhifadhi wa rasilimali hizo.

Mikakati ya kushughulikia Masuala ya Wanawake na Watoto

- (i) kuanzisha na kusaidia miradi ya wanawake ya kujisaidia wenyewe ili kuongeza kipato chao;
- (ii) kuwahimiza wanawake kujishughulisha na miradi yenye kuhusiana na uhifadhi wa maliasili ambayo inaboresha kiwango cha lishe na kuchangia kwenye mapato ya familia;
- (iii) kuwahimiza na kuwasaidia wanaume na wanawake kushughulikia ile miradi ambayo inapunguza uzito wa kazi kwa wanawake na watoto;
- (iv) kusaidia matunzo ya mama na mtoto katika vijiji vinavyozunguka maeneo yaliyohifadhiwa;
- (v) kusaidia na kukuza juhudi za kutoa elimu kwa watoto
- (vi) kuboresha namna ambayo wanawake wanaweza kupata mazao ya maliasili katika maeneo yaliyohifadhiwa pale inapostahili; na
- (vii) kukuza mwamko kuhusu uhifadhi.

3.3.12 Kutatua migogoro baina ya binadamu na wanyamapori:-

Kuna haja ya kuwadhibiti wanyamapori ambao wanahatarisha maisha ya binadamu na mali zao. Serikali inapenda kuvuta nadhari kuhusu thamani ya kiuchumi ya wanyamapori kwa jumuiya za vijijini kwa kupitia uendeshaji

wa Uhifadhi Uliokitwa Katika Jumuiya. Katika kutekeleza sera hii, serikali inachukulia kwamba jumuiya za vijijini zinazosimamia wanyamapori zitatambua migogoro iliyopo baina ya lengo la kupata faida kubwa kabisa kutokana wanyamapori na tija pungufu ambayo inaweza kutokea kutokana na udhibiti mkali wa wanyama waharibifu. Hivyo serikali hainuii kuanzisha mpango wa fidia kwa ajili ya uharibifu unaofanywa na wanyamapori.

Mikakati ya kutatua migogoro baina ya binadamu na wanyamapori:-

- (i) kuendelea kuwadhibiti wanyama hatari kama kipaumbele, na
- (ii) kukabidhi hatua kwa hatua majukumu ya tatizo la udhibiti wa wanyama kwa jumuiya za vijijini zinazoendesha mipango ya uhifadhi uliokitwa katika jumuiya, na kuendelea kutoa msaada pale ambapo jumuiya hizo hazijapata uwezo huo.

Mikakati mibadala:

Baada ya muda, mikakati mibadala ya kupunguza mgogoro baina ya watu na wanyamapori itachunguzwa. Mikakati inayowezekana ni pamoja na:

- kujumuisha idadi ya wanyama wanaopigwa risasi wakati wa udhibiti wa wanyama hatari katika migao ya uwindaji inayoweza kuleta manufaa makubwa ya kiuchumi kwa jumuiya za vijijini;
- kuhakikisha kwamba wale wanaoathiriwa zaidi na wanyama waharibifu ndio wanufaikaji wakuu wa mapato kutokana na wanyamapori;
- kupembua matumizi ya mbinu za udhibiti zinazotegemea vizuizi vya mitambo na umeme ambavyo haviui;
- pale inapowezekana, kuwakamata na kuwahamisha wanyamapori wenye thamani kubwa kibiashara; na
- kutangaza thamani ya kiuchumi ya wanyamapori, hususani kwenye zile jumuiya za vijijini zinazoendesha mipango ya uhifadhi uliokitwa katika jumuiya.

3.3.13 Utafiti na Ufuatiliaji wa wanyamapori

Utafiti na Ufuatiliaji wa mabadiliko katika rasilimali ya wanyamapori na matumizi yake unabakia kuwa sehemu kamili ya mipango na usimamizi wa wanyamapori. Hadi sasa ni utafiti mdogo sana umekwisha jumuishwa katika mipango ya usimamizi kutokana na kutokuwepo kwa mawasiliano

baina ya watafiti na wasimamizi wa wanyamapori. Serikali inatambua kwamba kuna watafiti wa kisayansi wachache wa Kitanzania na kwamba motisha yao iko chini sana kuweza kufanya utafiti unaohitajika. Hivyo, serikali ingependa kuingiza katika mipango yake uwezo madhubuti wa utafiti na ufuatiliaji ndani ya mamlaka za wanyamapori.

Mikakati kwa ajili ya utafiti na ufuatiliaji wa wanyamapori:-

- (i) kudhibiti na kufuatilia utafiti wa wanyamapori nchini Tanzania,
- (ii) kuimarisha uwezo wa mamlaka za wanyamapori katika utafiti na ufuatiliaji,
- (iii) kuwezesha kufanyika kwa sensa za mara kwa mara kuhusu idadi ya wanyamapori,
- (iv) kuelekeza utafiti na ufuatiliaji kwenye viwango na uchumi kutokana na matumizi ya wanyamapori, mahusiano baina ya binadamu na wanyamapori, elimu jamii ya jumuiya za vijijini zinazozunguka maeneo ya wanyamapori, maarifa ya msingi ya taratibu za mfumo wa ikolojia na elimu viumbe vya aina za wanyama ambazo kudumu kwake kunatishiwa,
- (v) kukarabati na kutumia kikamilifu mtandao uliopo wa vituo vya utafiti wa uwandani nchini kote,
- (vi) kusesitiza utafiti na ufuatiliaji katika upangaji mipango ya usimamizi wa Maeneo yaliyohifadhiwa kulingana na miongozo ya kitaifa ya utafiti wa wanyamapori,
- (vii) kuwaruhusu wachunguzi wa kigeni kufanya utafiti wa mada za aula maalumu, na
- (viii) kuwahimiza na kuwamotisha wachunguzi wa Kitanzania kufanya utafiti wa wanyamapori.

3.3.14 Kutoa Huduma tanzu

Huduma tanzu na ujirani mwema baina ya usimamizi wa maeneo yaliyohifadhiwa na jumuiya za vijijini vinaruhusu kubainisha matatizo yanayohusiana na wanyamapori na kuongeza nafasi ya kutatuliwa kwake kwa manufaa ya pande zote. Zaidi ya hayo, kazi tanzu ni ya umuhimu mkubwa katika kutoa msaada wa kiufundi kwa ajili ya uanzishaji WMAs. Kwa hivyo, serikali imeamua kukuza huduma tanzu ambazo ni kiungo kati ya mamlaka za wanyamapori na jumuiya za vijijini nje ya maeneo yaliyohifadhiwa na katika Hifadhi ya Ngorongoro, jumuiya za vijijini za

ndani ya hifadhi hiyo.

Mikakati ya kutoa huduma tanzu

- (i) kujumuisha huduma tanzu katika mipango na kuzisaidia kwa kuzipa wafanyakazi, fedha na vifaa vya kutosha; na
- (ii) kukuza mawasiliano na ushirikiano na huduma tanzu nyingine za kisekta vijijini.

3.3.15 Elimu ya uhamasishaji kuhusu uhifadhi wa wanyamapori

Mafanikio ya muda mrefu ya uhifadhi wa wanyamapori yanategemea, kwa kiasi kukubwa, jinsi uhifadhi huo unavyotazamwa na jamii. Serikali imeamua kuweka juhudi maalumu katika kuinua mwamko kuhusu uhifadhi miongoni mwa watu wa Tanzania.

Mikakati kwa ajili ya elimu ya uhamasishaji kuhusu uhifadhi wa wanyamapori

- (i) kuunda uelewa mpana iwezekanavyo na msaada kwa ajili ya uhifadhi wa wanyamapori kwa kuandaa na kusambaza mabango, magazeti na vipeperushi yaliyoandikwa kwa Kiingereza na Kiswahili na kutumia vyombo vingine vya habari; na
- (ii) kushirikiana na sekta inayosimamia elimu na kuendelea kukuza ujumuishaji wa elimu ya uhifadhi katika muhtasari wa shule ili uhifadhi wa wanyamapori upate msingi mpana wa kuungwa mkono miongoni mwa vizazi vijavyo.

3.3.16 Uendelezaji wa wafanyakazi na kujenga uwezo

Maendeleo na utendaji endelevu katika sekta ya wanyamapori, kwa kiasi kikubwa, vinategemea uendelezaji na matumizi bora ya wafanyakazi. Ili kudumisha sekta ya wanyamapori, serikali imeamua kutoa mafunzo yanayofaa katika ngazi zote, mazingira mazuri ya kazi na nyenzo bora na za kutosha kufanyia kazi.

Mikakati kwa ajili ya uendelezaji wa wafanyakazi na kujenga uwezo.

- (i) kuhimiza na kuwezesha mafunzo katika ikolojia na usimamzi wa wanyamapori na stadi nyingine zinazohitajika kwa ajili ya maendeleo ya sekta ya wanyamapori;
- (ii) kufuatilia viwango vya mafunzo katika asasi za mafunzo ya wanyamapori nchini;

- (iii) kudumisha kuwepo kwa wafanyakazi wa kutosha na wenye sifa bora;
- (iv) kupata teknolojia zinazofaa;
- (v) kuhimiza uanzishwaji wa asasi za mafunzo katika usimamizi na uhifadhi wa wanyamapori katika ngazi zote za stadi;
- (vi) kuhimiza, kumotisha na kuwezesha wawekezaji wa kigeni katika sekta ya wanyamapori kuwapa Watanzania mafunzo katika stadi tofauti;
- (vii) kuhakikisha kwamba wafanyakazi wa sekta ya wanyamapori wanapewa stadi mpya za kuendana na hali mpya;
- (viii) kubuni mipango na vigezo kwa ajili ya kuendeleza wafanyakazi;
- (ix) kukuza mgao bora na upangaji wa wataalamu, mafundi na wafanyakazi wa kawaida katika nafasi zinazostahiki katika sekta ya wanyamapori; na
- (x) kuwamotisha wafanyakazi wa sekta ya wanyamapori wanaolinda na kuhifadhi rasilimali ya wanyamapori kwa kuboresha masharti ya kazi, malipo, utoaji wa vifaa vya kutosha vya kufanyia kazi na motisha za kutosha.

3.4 **Kiunzi cha Utekelezaji wa Sera**

Katika muktadha wa sera hii wanyamapori wanafafanuliwa kama: - “aina zile za wanyama wa porini na wa asili na makazi na mifumo ya ikolojia yao, zinazopatikana Tanzania na vilevile aina zile ambazo zimeingizwa Tanzania na ambazo, kwa muda, hufungiwa mahali au huachiwa kuishi porini”. Ufafanuzi huu unajumuisha wanyama wasouti wa mgongo wa nchi kavu ambao hawakuhusishwa katika ufafanuzi uliopita katika Sheria ya Uhifadhi wa Wanyamapori Na. 12 ya mwaka 1974.

Ufafanuzi huu wa sasa unaweka msisitizo mkubwa kwenye mfumo wa ikolojia unaofanya iwezekane kuhifadhi aina nyingi za wanyama wadogo wadogo na mimea nadra inayounda Uanuwai wa pekee na muhimu wa viumbe wa nchini kote Tanzania. Serikali inatambua kwamba ufafanuzi wa wanyamapori uliokubalika katika sera hii hauwezi kutumika kote Tanzania kutokana na majukumu ya sekta nyingine ya usimamizi wa maeneo fulani ya nchi au ya aina fulani maalumu za wanyama na mimea ndani ya ufafanuzi wa utendaji wa wanyamapori. Hali maalumu ambamo ufafanuzi uliotolewa juu unaweza kutofautiana, ziko katika sekta za Uvuvi na Misitu.

Mamlaka za wanyamapori zitabakia na jukumu la jumla la usimamizi wa aina zote za wanyama wanyonyeshao wa nchi kavu, ndege, wanyama watambao (reptilia) na wanyama wanaoweza kuishi majini na nchi kavu (amfibia) na wanyama wasouti wa mgongo pale wanapotokea kuwepo nje ya maeneo yaliyohifadhiwa yaliyoachwa maalumu kwa uhifadhi wa wanyamapori na misitu na aina za wanyama waishio majini ambao hawahusishwi na sheria za uvuvi.

Kwa kuwa Sekta ya Wanyamapori ya Tanzania ina asasi kadhaa zinazohusika na uhifadhi wa wanyamapori, sera hii inatambua majukumu ya asasi hizi katika utekelezaji wa sera. Hata hivyo, majukumu ya jumla ya utendaji na usimamizi ya sekta ya wanyamapori, ya maeneo yaliyohifadhiwa kwa ajili ya uhifadhi wa wanyamapori na ya wanyamapori nje ya maeneo yaliyohifadhiwa, yatakabidhiwa kwa Kurugenzi ya Wanyamapori katika wizara inayosimamia sekta ya wanyamapori. Katika utekelezaji wa Sera ya Wanyamapori, huwa inaingiliana na sera nyingine za kisekta kama vile, utalii, kilimo, maji, madini na mazingira. Sera hii inatambua dhima ya sera nyingine za kisekta katika utekelezaji wake.

3.4.1 Mikakati kwa ajili ya utawala wa Wanyamapori

- (i) kupitia sheria zilizopo za uhifadhi wa wanyamapori (k.v Sheria ya Uhifadhi wa Wanyamapori Na 12 ya mwaka 1974, Sheria ya Hifadhi ya Ngorongoro Kifungu cha 413 ya mwaka 1959, Sheria ya TANAPA kifungu cha 412 ya mwaka 1959 na Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Serengeti ya mwaka 1980) ili kuipatia nafasi mikakati ya uhifadhi iliyopendekezwa katika sera hii ambayo inajumuisha usimamizi na uendelezaji wa maeneo ya ardhioevu, ushiriki wa jumuiya katika uhifadhi wa wanyamapori, uanzishwaji wa maeneo ya jumuiya ya usimamizi wa wanyamapori, migao ya manufaa na haki za kuwatumia wanyamapori kwa ajili ya jumuiya;
- (ii) kusimamia aina mahsusi ya maeneo yaliyohifadhiwa na sehemu mahsusi za sekta ya wanyamapori kwa kupitia asasi zinazohusika ndani ya sekta;
- (iii) kusimamia wanyama wenye uti wa mgongo na wasiouti wa mgongo katika Hifadhi za Misitu kwa kupitia Kurugenzi ya Wanyamapori;

- (iv) kukabidhi majukumu yote juu ya ndege wa majini kwa Kurugenzi ya Wanayamapori;
- (v) kubakia na majukumu yote ya usimamizi wa aina zote za wanyama wanyonyeshao wa nchi kavu, ndege, reptilia na amfibia na wanyama wasouti wa mgongo kama zipo nje ya maeneo yaliyohifadhiwa maalumu kwa ajili ya uhifadhi wa wanyamapori na misitu na za aina za majini zisizojumuishwa na sheria ya uvuvi; na
- (vi) kuendelea kutoa vibali vyote vinavyotakiwa kisheria vya shughuli zinazohusiana na wanyamapori na vya kusimamia upatikanaji, matumizi na biashara katika rasilimali ya wanyamapori.

3.4.2 Mikakati kwa ajili ya Uhifadhi na Usimamizi wa Maeneo Yaliyohifadhiwa

- (i) kuanzisha kategoria mpya ya maeneo yanayohifadhiwa (Maeneo ya Jumuiya ya Usimamizi wa Wanyamapori - WMA) kwa malengo ya kutekeleza Uhifadhi Uliokitwa katika Jumuiya (CBC),
- (ii) kuendelea kusimamia Hifadhi za Taifa kupitia sheria za Hifadhi za Taifa,
- (iii) kuendelea kusimamia Hifadhi ya Ngorongoro kupitia sheria ya Hifadhi ya Ngorongoro,
- (iv) kuendelea kusimamia Mapori ya Akiba na Mapori Tengefu kupitia sheria ya Uhifadhi wa Wanayamapori, na kupitia upya hadhi na kazi za Mapori Tengefu ili kutekeleza Uhifadhi uliokitwa katika jumuiya,
- (v) kuendelea kuwa na Hifadhi za Wanyama za Muda ili kuwezesha malengo yake kwa kuunda kategoria ya Aina Zinazolindwa,
- (vi) kuendelea kusimamia Hifadhi za Misitu kupitia Sheria ya Misitu na kudhibiti sehemu za ufafanuzi unaotumika wa wanyamapori badala ya mazao ya misitu yanapotokea kuwa katika Hifadhi za misitu kupitia Sheria ya Wanyamapori,
- (vii) kuwa na mikataba ya maelewano na sekta zinazohusika ya usimamizi wa maeneo yenye umuhimu mkubwa kibiojia na kiuchumi ili kuhakikisha usimamizi makini wa wanyamapori katika Hifadhi za Misitu, maeneo yaliyohifadhiwa ya wanyamapori na maeneo nje ya uwezo wa mamlaka za wanyamapori, na

- (viii) kutoa katika gazeti la serikali, Maeneo mapya yaliyohifadhiwa au yaliyopandishwa daraja kwa makubaliano ya pamoja baina ya wilaya, mikoa na idara ya serikali kuu yenye majukumu yote ya kisekta.

3.4.3 Mikakati kwa ajili ya uhifadhi wa wanyamapori nje ya Maeneo yaliyohifadhiwa yasiyokaliwa na katika Hifadhi ya Ngorongoro

- (i) kuanzisha Maeneo ya jumuiya ya Usimamizi wa Wanyama ili kuwezesha Uhifadhi Uliokitwa katika jumuiya;
- (ii) kuwatumia wanyamapori katika maeneo ya usimamizi wa wanyama kulingana na sheria zinazoongoza uhifadhi wa wanyamapori Tanzania Bara;
- (iii) kubakia na majukumu yote ya kuhakikisha uratibu wa aula zote za kitaifa za uhifadhi wa wanyamapori nje ya maeneo yaliyohifadhiwa yasiyokaliwa na katika Hifadhi ya Ngorongoro;
- (iv) kuboresha uratibu baina ya sekta na ushirikiano katika kulinda maslahi ya hifadhi wa wanyamapori;
- (v) kuwasimamia wanyamapori nje ya Maeneo yaliyohifadhiwa yasiyokaliwa na katika Hifadhi ya Ngorongoro kwa kuheshimu sheria nyingine zinazohusika kama vile sheria ya serikali za mitaa, sheria ya mamlaka za mijini na sheria ya uchimbaji wa madini.

3.4.4 Mikakati kwa ajili ya biashara katika mazao ya wanyamapori

- (i) kusimamia biashara za mazao ya wanyamapori yanayotokana na aina mbalimbali za matumizi, vifo vya asili na upokonyaji;
- (ii) kubakia na mamlaka ya biashara ya ndani katika mazao yaliyozalishwa chini ya mamlaka ya sekta nyingine kama vile misitu, uvuvi chini yake;
- (iii) kusimamia biashara ya nje katika wanyamapori na mazao yake kulingana na sheria za Tanzania zinazohusika na sheria za kimataifa; na
- (iv) kuchukua hatua muafaka za kuhakikisha kwamba usafirishaji wa aina au sehemu zilizoko katika Makubaliano ya Kimataifa ya Biashara katika aina zilizoko hatarini za mimea na wanyama (CITES) kutokana na sekta za misitu na uvuvi zinasadifu mahitaji ya kanuni za makubaliano hayo.

3.4.5 Mikakati kwa ajili ya uhifadhi na usimamzi wa aina za viumbe.

- (i) kuandaa mpango ya usimamzi pamoja na wadau wengine kwa ajili ya baadhi ya aina au makundi yenye tatizo fulani maalumu ili kuhakikisha yanaendelea kuwepo;
- (ii) kurekebisha orodha ya aina zilizobainishwa kama wanyama wa Taifa kwa kushirikiana na sekta zinazohusika kwa ajili ya kujumuishwa katika kundi jipya la Aina Zinazolindwa ambayo ni pamoja na wanyama wowote wasouti wa mgongo na mimea yoyote.

3.4.6 Mikakati kwa ajili ya utafiti na ufuatiliaji wa wanyamapori.

- (i) kuweka mikataba ya maelewano na wabia kuhusu mpango wowote wa utafiti wa pamoja,
- (ii) kupitia upya na kusimamia aula za utafiti na mipango kupitia Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania, na
- (iii) kuongoza na kuratibu utafiti wa wanyamapori kupitia sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania.

Mikakati kwa ajili ya Misaada na Majukumu ya Kimataifa, Kieneo na Kitaifa

- (i) kuitisha mikutano ya mara kwa mara na wahisani kujadili aula za uhifadhi na kuratibu mipango ya utekelezaji;
- (ii) kuwa na uangalifu wakati wa kushughulika na wasiohusika katika mikataba ya kimataifa ambayo Tanzania imeingia na katika kutimiza wajibu kama mshiriki.
- (iii) kuamua kikamilifu kushiriki katika dhima ya kimataifa na kieneo ili kuhakikisha kwamba uhifadhi makini wa wanyamapori unafanikishwa ndani na nje ya Tanzania;
- (iv) kukaribisha msaada wa uhifadhi wa wanyamapori kutoka jumuiya za Kimataifa, Kieneo na Kitanzania na kushirikiana na kundi lolote linalopendelea kuhifadhi wanyamapori bila kupoteza uhuru na maslahi ya msingi kwa ajili ya msaada na ushirikiano; na
- (v) kushirikiana na nchi jirani katika uhifadhi na usimamzi wa aina za wanyama zivukazo mipaka na mifumo ya ikolojia.

4.0 DHIMA ZA ASASI TOFAUTI

Dhima ya serikali katika sekta ya wanyamapori ni kutoa miongozo ya wazi

ya kisera, kuchochea na kukuza ushiriki wa wadau mbalimbali, kuendesha maeneo muhimu ya wanyamapori yanayolindwa, kuendelea kumiliki rasilimali za wanyamapori na kuhakikisha maendeleo ya jumla ya sekta. Serikali haitajihusisha na biashara ya bidhaa za wanyamapori, badala yake, itaweka juhudi zake katika kuiongoza sekta, kuiwezesha na kuwa mtoa huduma. Dhima ya sekta binafsi na Mashirika yasiyokuwa ya kiserikali itakuwa ni kuunga mkono Serikali katika juhudi zake.

4.1 DHIMA YA SERIKALI

4.1.1 Serikali kama Msimamizi/mdhibiti

- (i) Kusimamia sheria na kanuni za wanyamapori
- (ii) Kufuatilia sera makini za kiuchumi na za usimamizi wa wanyamapori ambazo ni kichocheo kwa vitegauchumi vya watu binafsi na jumuiya za mahali hapo.
- (iii) Kutoa na kuendesha aina zote za haki za matumizi ya rasilimali ya wanyamapori na leseni za biashara na vibali.
- (iv) Kubuni mipango ya usimamizi kwa ajili ya maeneo yanayolindwa ya wanyamapori.
- (v) Kukusanya mirabaha, ada na malipo ya vibali yanayotokana na usimamizi na maendeleo ya wanyamapori.

4.1.2 **Serikali kama mwezesaji**

- (i) Kuratibu shughuli za tasnia ya wanyamapori.
- (ii) Kuhakikisha utaalumu na stadi zinazofaa za usimamizi wa wanyamapori.

4.1.3 **Serikali kama mtoa huduma**

- (i) Kuwadhibiti wanyama waharibifu kote nchini.
- (ii) Kuhakikisha kupatikana kwa elimu ya uhifadhi kwa jumuiya za vijijini na umma kwa jumla.
- (iii) Kuanzisha huduma tanzu katika jumuiya za vijijini.

4.2 **DHIMA YA SEKTA BINAFSI**

Dhima ya sekta binafsi ni kuiunga mkono serikali katika uhifadhi na usimamizi wa rasilimali ya wanyamapori. Zaidi ya hayo, sekta binafsi inahimizwa kuwekeza katika tasnia ya wanyamapori.

4.3 **DHIMA YA MASHIRIKA YASIYOKUWA YA KISERIKALI**

Dhima ya Mashirika yasiyokuwa ya Kiserikali ya nchini na ya Kimataifa ni kuisaidia serikali kifedha na kiufundi katika ngazi zote, katika uhifadhi na usimamizi wa rasilimali ya wanyamapori.

4.4 **DHIMA YA UMMA**

Dhima ya Umma ni kuunga mkono juhudi za serikali katika uhifadhi na usimamizi wa rasilimali ya wanyamapori. Zaidi ya hayo, umma una dhima ya kutumia rasilimali ya wanyamapori kwa uendelevu. Aidha, jumuiya zinazoishi jirani na maeneo yaliyohifadhiwa au katika maeneo yenye idadi ya kutosha ya wanyamapori zina dhima ya kusimamia na kunufaika na wanyamapori walioko kwenye ardhi zao kwa kuunda Maeneo ya jumuiya ya Usimamizi wa wanyamapori.

5.0 **HITIMISHO**

Tanzania imefaulu katika kuanzisha mtandao wa maeneo yaliyohifadhiwa ambao ni msingi wa kuhifadhi uanuwai wa viumbe nchini na kwa ukuaji wa tasnia yake ya wanyamapori. Mtazamo wa muda mrefu wa uhifadhi wa wanyamapori ni kudumisha uanuwai mkubwa wa viumbe ambao unachangia katika mazingira bora na kuongeza mchango wake kwenye

uchumi wa taifa kutoka kiwango cha sasa cha asilimia 2 hadi kiwango cha asilimia 5 cha Pato la Taifa kufikia mwaka 2017.

Ili kufikia lengo hili, sekta ya wanyamapori inaweka mkazo kwenye kudumisha na kuendeleza mtandao wa Maeneo yaliyohifadhiwa ya wanyamapori na kuwahusisha Wadau wote katika uhifadhi na usimamizi wa rasilimali hii, hususani jumuiya za mahali husika, na sekta binafsi. Dhima ya serikali inaelekezwa katika kusimamia, kuwezesha na kukuza matumizi endelevu ya rasilimali ya wanyamapori. Serikali pia inakuwa mtoa huduma hasa kuhusiana na wanyama waharibifu na huduma tanzu kwa jumuiya za vijijini

Aidha, Serikali itawezesha uanzishwaji wa kategoria mpya ya maeneo yaliyohifadhiwa linalojulikana kama Maeneo ya jumuiya ya Usimamizi wa Wanyamapori ambako watu wa mahali hapo watakuwa na mamlaka kamiliki kusimamia na kunufaika kutokana na juhudi zao za uhifadhi kupitia mipango ya uhifadhi uliokitwa katika jumuiya. Sekta binafsi itahimizwa kuwekeza katika tasnia ya wanyamapori ikifaidi hali iliyopo ya utulivu wa kisiasa na sera bora za kiuchumi.

Serikali imeweka taratibu dhahiri, za wazi na nyepesi za ushiriki katika tasnia ya utalii inayotegemea wanyamapori na za uwekezaji katika shughuli zinazohusiana na wanyamapori. Katika kulinda matumizi endelevu ya rasilimali ya wanyamapori; serikali itaimarisha uwezo wa kusimamia sheria.

Katika kutimiza wajibu wake, serikali itaendelea kuendesha mtandao uliopo wa maeneo yaliyohifadhiwa kwa kupitia asasi zilizoteuliwa za wanyamapori ambazo kazi zake zinatofautishwa kwa lengo la kuhifadhi maeneo yaliyohifadhiwa yanayohusika.

Ili kufuatilia rasilimali ya wanyamapori kwa makini, Serikali itaingiza katika mipango yake utafiti na usimamizi wa taarifa, huduma tanzu na shughuli za elimu ya uhifadhi.

Serikali itashirikiana na nchi jirani katika kuhifadhi aina za wanyama wahamao na mifumo ya ikolojia inayovuka mipaka na itakuza na kukaribisha msaada wa uhifadhi wa wanyamapori kutoka jumuiya za kimataifa, za kieneo na za Kitanzania na kushirikiana na kundi lolote

linalopendelea uhifadhi wa wanyamapori.

VIAMBATANISHO

KIAMBATANISHO 1: VIFUPISHO

Vifuatavyo ni vifupisho vilivyotumiwa katika matini ya Kiingereza, maana zake na tafsiri zake kwa Kiswahili:

CAWM,	College of African Wildlife Management, Mweka		<i>Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori wa Kiafrika, Mweka</i>
CBC,	Community Conservation	Based	<i>Uhifadhi Uliokitwa katika Jumuiya</i>
CITES,	Convention of International Trade in Endangered Species of Wild Fauna na Flora		<i>Mkataba wa Biashara ya Kimataifa katika Aina za Wanyama na Mimea Pori zilizoko hatarini kwisha</i>
COSTEC,	Commission for Science and Technology		<i>Tume ya Sayansi na Teknolojia</i>
DW,	Director of wildlife		<i>Mkurugenzi wa Wanyamapori</i>
EIA,	Environmental Assessment	Impact	<i>Tathmini ya Athari katika Mazingira</i>
FR(s),	Forest Reserve(s)		<i>Hifadhi ya/za Misitu</i>
GCA(s),	Game Controlled Area(s)		<i>Mapori Tengefu ya Wanyamapori</i>
GMP(s),	General Management Plan(s)		<i>Mipango ya Jumla ya Usimamizi</i>

GR(s),	Games Reserves		<i>Mapori ya Akiba</i>
MOU(s),	Memoranda Understanding	of	<i>Makubaliano (Maelewano)</i>
NCA,	Ngorongo Conservation Area		<i>Hifadhi ya Ngorongoro</i>
NCAA,	Ngorongoro conservation area Aulthority		<i>Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro</i>
NGO(s)	Non-Govenmental Organisation(s)		<i>Mashirika yasiyokuwa ya Kiserikali</i>
NP(s),	National Park(s)		<i>Hifadhi/Mbuga za Taifa</i>
PA(s),	Protected Area(s)		<i>Maeneo Yaliyohifadhiwa kisheria</i>
PGR(s),	Partial Game Reserve(s)		<i>Hifadhi za Wanyama za Muda</i>
SADC,	Southern African Development Co-ordination		<i>Uratibu wa Maendeleo Kusini mwa Afrika</i>
SUA,	Sokoine University of Agriculture		<i>Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine</i>
SWRI,	Serengeti Wildlife Research Institute		<i>Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Serengeti</i>
TANAPA,	Tanzania National Parks		<i>Hifadhi za Taifa Tanzania</i>

TAWICO,	Tanzania Corporation	Wildlife	<i>Shirika Wanayamapori Tanzania</i>	<i>la</i>
TWPF,	Tanzania Wildlife Protection Fund		<i>Mfuko wa Kulinda Wanyamapori Tanzania</i>	
WD,	Wildlife Division		<i>Divisheni Wanyamapori</i>	<i>ya</i>
WMA(s),	Wildlife Management Area (s)		<i>Maeneo ya jumuiya ya Usimamizi Wanyamapori</i>	<i>wa</i>

KIAMBATANISHO 2: MSAMIATI

Vyama vilivyopewa Mamlaka maana yake ni vijiji, makundi binafsi na Mashirika yaliyoteuliwa yaliyopewa mamlaka ya kusimamia wanyamapori nje ya Hifadhi za Taifa, Hifadhi ya Ngorongoro na Mapori ya Akiba.

Uhifadhi Uliokitwa katika Jumuiya ina maana ya uhifadhi wa rasilimali uliokitwa katika ushiriki wa jumuiya za mahali husika.

Makubaliano ina maana ya maafikiano baina ya kundi la watu, shirika, shirika la umma au mtu na Mamlaka ya Wanyamapori au Chama Kilichopewa Mamlaka kutumia sehemu ya ardhi kwa kipindi kifupi (kisichozidi miaka kumi) kwa madhumuni ya Uhifadhi.

Upunguzo katika muktadha wa uhifadhi wa wanyamapori ina maana ya kuwawinda na kuwatumia wanyama wanaorandaranda kwa kipindi kifupi kwa ajili ya mazao mbalimbali ikiwa ni pamoja na nyama na nyara nyingine.

Ushoroba ina maana ya maeneo yanayotumiwa na wanyama wakati wa kuhama kutoka sehemu moja ya mfumo wa ikolojia kwenda nyingine kila siku, kwa wiki, kwa mwezi, kwa mwaka katika kutafuta mahitaji ya msingi kama vile maji, chakula, nafasi na makazi.

Uhifadhi ina maana ya tendo la kulinda na kudumisha matumizi ya bioanuwai; katika muktadha huu maliasili ya wanyamapori.

Maeneo ya Mtawanyiko ina maana ya maeneo jirani na/au yanayozunguka maeneo yaliyohifadhiwa ambamo wanyama wa porini hujongea katika baadhi ya vipindi kutoka maeneo yaliyohifadhiwa.

Mkurugenzi wa Wanayamapori ina maana ya mkuu wa wanyamapori (sehemu, mtengo, idara) katika wizara inayohusika na wanyamapori katika Serikali ya Jamhuri ya Muungano ya Tanzania.

Ufugaji ina maana ya kulea sampuli, kutokana na wanyamapori iliyokomaa inayoishi katika mazingira asilia kwa madhumuni ya kujihusisha katika

namna tofauti ya matumizi ya wanyamapori

Sheria ya Uhifadhi wa Wanyama ina maana Sheria ya Uhifadhi wa Wanyama sura ya 302 ya sheria (iliyofutwa na Sheria ya Uhifadhi wa Wanyamapori Na 12 ya mwaka 1974)

Mpango wa Usimamizi wa Jumla ina maana ya chombo cha kuongoza mipango ya usimamizi na maendeleo ya maeneo yaliyohifadhiwa.

Matumizi ya Ardhi ina maana ya shughuli zinazofanywa kwenye sehemu fulani ya ardhi.

Mkataba wa Umiliki ina maana ya makubaliano yaliyofikiwa baina ya mtu, kundi la watu, shirika au shirika la umma na Mamlaka ya Wanyamapori au Chama kilichopewa Mamlaka ya kutumia sehemu fulani ya ardhi kwa kipindi cha muda mrefu.

Jumuiya za Nchini (Rejea Sheria ya Serikali za Mitaa ya mwaka 1982) ina maana ya watu wanaoishi katika maeneo ya vijijini.

Sheria ya Serikali za Mitaa ina maana ya Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Wilaya) Na 7 ya mwaka 1982.

Sheria ya Uvuvi ina maana ya sheria inayoongoza/inayodhibiti Uvuvi Tanzania Bara na kama ilivyorekebisha, yaani sheria ya Uvuvi Na 6 ya mwaka 1970.

Sheria ya Misitu ina maana ya sheria inayoongoza Misitu Tanzania Bara. sheria ya Misitu ya mwaka 1957 Sura ya 389 ya Sheria.

Uhamaji ina maana ya mjongo wa wanyama wa porini kwa kawaida ndege na wanyama wanyonyeshao kwa umbali mkubwa wakitafuta mahitaji muhimu.

Njia za Uhamaji ina maana ya maeneo, vishoroba au kanda za ardhi zinazotumiwa na makundi makubwa ya wanyama kuhama wakati wa vipindi vyao vya kuhama.

Mamlaka ya Usimamizi ina maana ya mamlaka inayosimamia eneo maalumu lililohifadhiwa au sehemu ya ardhi.

Sheria ya Madini ina maana ya Sheria ya Madini Na 17 ya mwaka 1979.

Waziri ina maana ya Waziri ambaye kwa wakati unaohusika ndiye msimamizi wa mambo yanayohusiana na uhifadhi wa wanayamapori.

Mnyama wa Taifa ina maana ya spishi ya mnyama ambayo itatangazwa hivyo na Waziri.

Mradi wa Taifa wa Pori la Akiba ina maana ya Pori la Akiba ambalo upangaji mipango na usimamizi wake uko chini ya serikali kuu moja kwa moja.

Sheria ya Hifadhi za Taifa ina maana ya sheria inayoongoza Hifadhi za Taifa katika Tanzania Bara kifungu cha 418.

Maliasili za Taifa ina maana ya rasilimali ya viumbe hai ambayo ni pamoja na misitu, wanyama na mimea ya majini, nyuki, wanyamapori na mazao yao.

Kamati ya Maliasili ina maana ya kamati ya serikali ya kijiji ambayo inasimamia na kuratibu uhifadhi wa maliasili katika ardhi ya kijiji.

Sheria ya Hifadhi ya Ngorongoro ina maana ya sheria inayoongoza Hifadhi ya Ngorongoro kifungu cha 419.

Eneo Lililohifadhiwa ina maana ya eneo lililotengwa chini ya sheria inayohusika kwa ajili ya uhifadhi wa wanyamapori na maliasili nyingine ya viumbe hai.

Spishi inayolindwa ina maana ya aina ya mnyama au mmea inayolindwa na mkataba wa kimataifa, au Sheria za Tanzania au za nchi yoyote ile.

Kuranchi ina maana ya ufugaji katika mazingira yaliyodhibitiwa ya

sampuli, ya wanyama wadogo, kwa kawaida, waliokamatwa porini kwa madhumuni ya kuingia katika biashara ya wanayamapori.

Vyama Wakilishi ina maana ya makundi yaliyojizatiti yanayowakilisha makundi ya watu yanayojihusisha katika shughuli za uhifadhi wa wanyamapori.

Maeneo yaliyohifadhiwa Yasiyokaliwa ina maana ya Hifadhi za Taifa na Mapori ya Akiba.

Sheria ya Mamlaka za Mijini ina maana ya sheria za mamlaka za mijini Na 8 ya mwaka 1982.

Ardhioevu katika muktadha huu ina maana ya maeneo ya bwawa la tope, mbuga ya kinamasi, ardhi ya mboji au maji, yawe ya asili au ya kufanywa na binadamu, ya kudumu au ya muda, yenye maji yaliyotuma au yanayotiririka, ya maji baridi, ya chumvichumvi au ya chumvi ikiwa ni pamoja na maeneo ya maji ya bahari ambayo kina chake katika majikupwa hakizidi mita sita. Inaweza pia ikajumuisha kanda za pwani jirani na maeneo ya majimaji na visiwa au maji ya bahari ya kina kinachozidi mita sita wakati wa majikupwa yaliyosimama ndani ya ardhioevu.

Wanyamapori ina maana ya spishi za wanyama au mimea ya pori na ya kienyeji na makazi na mifumo ya ikolojia yake; hupatikana Tanzania na vilevile aina za kigeni zilizoingizwa nchi Tanzania na ambazo zimefungiwa mahali kwa muda kabla hazijaingizwa mwituni.

Mamlaka za Wanyamapori ina maana ya vyombo vya serikali au mashirika ya umma yanavyosimamia sehemu maalumu za sekta ya wanyamapori.

Sheria ya Uhifadhi wa Wanyamapori ina maana ya Sheria ya Uhifadhi wa wanyamapori Na 12 ya mwaka 1974.

Eneo la Jumuiya la Usimamizi wa Wanayamapori ina maana ya eneo lililotangazwa na Waziri liwe hivyo na kutengwa na serikali ya kijiji kwa madhumuni ya uhifadhi wa wanyamapori.

